

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА КРЕДИТ”
(для бакалаврів)**

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено доцентом кафедри фінансів і статистики *В. І. Пахомовим*

Затверджено на засіданні кафедри фінансів і статистики
(протокол № 13 від 26.02.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Пахомов В. І. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Фінанси, грошовий обіг та кредит” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 68 с.

Методична розробка містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст матеріалу для самостійного вивчення дисципліни, питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди з дисципліни, індивідуальні завдання, зміст самостійної роботи, теми рефератів, ключові терміни, список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальний процес передбачає здобуття студентами знань під час аудиторних лекційних і семінарських занять у комплексному поєднанні їх із самостійною та індивідуальною роботою. Самостійна робота студентів спрямована на формування у студентів вміння самостійно засвоювати навчальний матеріал і отримувати знання.

Метою викладання курсу “Фінанси, грошовий обіг та кредит” є формування у студентів економічного мислення, наукового розуміння історії становлення та стану сучасної системи фінансових та системи грошово-кредитних відносин. Під час вивчення студенти повинні здобути систему знань про дію об’єктивних законів грошового обігу та фінансів, про мету, завдання та методи державного регулювання сфери фінансових та грошово-кредитних відносин, про фінансову та грошову системи в країні.

Завданням вивчення курсу “Фінанси, грошовий обіг та кредит” є теоретична і практична підготовка студентів з питань, які вирішуються відповідними державними установами в ході регулювання грошового обігу, фінансових та кредитних відносин.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен **вміти** самостійно розібратись у стані системи фінансових та грошово-кредитних відносин у суспільстві, у закономірностях її розвитку та функціонування.

Вивчення цієї дисципліни потребує від студентів знань з таких предметів, як “Основи економічної теорії”, “Мікроекономіка”.

Самостійна робота студентів повинна забезпечити можливість студенту досконало опанувати предмет курсу, показати практичну значущість дисципліни та усвідомити зв’язок між темами курсу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА КРЕДИТ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми	Розподіл годин				
		лекції (Л)	семінар. заняття (СЗ)	практик. заняття (ПЗ, ЛЗ)	самоост. роб. студ. (СРС)	форма контролю
1	2	3	4	5	6	7
	Змістовий модуль I. Грошовий обіг та кредит					
1	Основні положення теорії грошей	2	1		2	у
2	Ринок грошей і його основні параметри	2	1		1	у
3	Грошовий оборот та грошова система	2	1		1	у
4	Система безготівкових розрахунків та регулювання готівкового грошового обороту	2	1		1	у
5	Місце кредиту в ринковій економіці	2	1		1	кр
6	Кредитна система	2	1		1	
7	Послуги комерційних банків	2	1		1	
8	Міжнародні валютні відносини	2	1		1	
	Змістовий модуль II. Теорія фінансів					
9	Сутність фінансів та склад фінансової системи	2	1		1	кр
10	Державні фінанси, фінансова політика та фінансовий механізм	2	1		1	кр

1	2	3	4	5	6	7
11	Бюджетна система як основна ланка державних фінансів	2	1		1	кр
12	Державний бюджет та бюджетно-податкова політика	2	1		1	у
13	Податки як основне джерело доходів держави. Податкова система	2	1		1	кр
14	Роль цільових фінансових фондів та місцевих фінансів у фінансовій системі країни	2	0,5		1	кр
15	Державний кредит як складова державних фінансів	2	0,5		1	ср
16	Сутність і призначення страхування	2	1		1	
17	Валютно-фінансові відносини. Валютні фонди	2	1		1	
Разом годин: 54		34	16		18	

Форми контролю: усне опитування — у
 контрольні роботи — кр
 перевірка завдань для самостійної роботи — ср

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів здійснюється в таких основних формах:

- опрацювання конспектів лекцій та задач, що вирішувались на практичних заняттях;
- робота в бібліотеці з метою пошуку необхідних джерел інформації;
- вивчення змісту нормативно-правових актів;
- освоєння навчального матеріалу за підручниками, навчальними посібниками, науковими публікаціями в періодичних виданнях, інформаційно-довідковою літературою;

- підготовка доповідей, рефератів, написання курсових та контрольних робіт;
- підготовка до семінарських занять;
- підготовка до письмових контрольних робіт;
- підготовка до курсового заліку або іспиту;
- виконання індивідуальних завдань із науково-дослідної роботи під час проходження практики.

Базовим матеріалом для самостійного опрацювання кожної теми є лекції. Вони дають студентам орієнтир для подальшого самостійного поглибленого вивчення дисципліни, вказують на більш складні поняття та положення. Тому ведення конспекту лекції є необхідним. Питання, які викладено в конспекті лекції в скороченому вигляді, потребують обов'язкового самостійного опрацювання шляхом роботи з рекомендованими підручниками, навчальними посібниками, законодавчо-нормативною та довідково-інформаційною літературою.

Під час роботи з рекомендованими підручниками, навчальними посібниками, законодавчо-нормативною та довідково-інформаційною літературою необхідно аналізувати викладений матеріал, порівнювати викладене на лекції з матеріалом підручників, відмічати розбіжності в поглядах різних учених на зміст та розв'язання наукової проблеми, готувати питання щодо проблемних та незрозумілих положень курсу, щоб з'ясувати їх на семінарському чи практичному занятті. При цьому слід виписувати або робити ксерокопії з підручників різних авторів формулювання конкретних положень та визначень, що мають розбіжності. В бібліотеці у роботі з періодичними виданнями студент може знайти нові публікації, які не зазначені в списку рекомендованої літератури. Використання таких додаткових джерел є важливим, особливо під час підготовки доповідей, рефератів, курсових та дипломних робіт. У бібліотеці студенту необхідно освоїти роботу з алфавітним і тематичним каталогом бібліотеки.

Індивідуальна самостійна робота студентів спрямована на поглиблення знань з дисципліни та набуття навичок науково-дослідної роботи шляхом творчого вивчення запропонованої наукової проблеми під керівництвом викладача. При цьому в ході індивідуальної роботи необхідно поєднувати опрацювання теоретичного та практичного аспектів наукової проблеми.

У процесі самостійної та індивідуальної роботи студенти повинні використовувати тести та розрахункові завдання для самоконтролю

набутих знань. Для перевірки результатів самостійного засвоєння основних термінів, принципів, показників, методологічних та методичних положень використовуються контрольні питання.

***ЗМІСТ МАТЕРІАЛУ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ
дисципліни
“ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА КРЕДИТ”***

Змістовий модуль I. Грошовий обіг та кредит

Тема 1. Основні положення теорії грошей

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Для з'ясування сутності грошей необхідно в першу чергу розглянути питання походження грошей. Існує дві концепції походження грошей: раціоналістична та еволюційна. Згідно з раціоналістичною концепцією гроші з'явилися в результаті домовленості між людьми для зручності товарного обміну. Еволюційна концепція розглядає появу грошей як результат розвитку товарного виробництва і необхідності товарного обміну.

Треба звернути увагу на роль держави у створенні грошей. Держава визначає їх форму, зовнішній вигляд, прилаштовує їх до конкретної економічної ситуації. Їй також належить регулююча роль щодо маси грошей в обороті. Таким чином, при впровадженні кожної нової форми грошей роль раціонального чинника має місце поряд з еволюційним характером її виникнення.

Треба зупинитись на вивченні еволюції грошей і грошових відносин. Необхідно з'ясувати причини, які зумовили зміну однієї форми грошей іншою, як зміна форм грошей впливає на зміну організації грошових відносин. Спочатку замість товарних грошей в обігу з'явилися повноцінні металеві гроші, вартість яких дорівнювала вартості металу, з якого вони виготовлені. На наступному етапі в обігу з'явилися неповноцінні металеві гроші. Потім — паперові гроші, які не мають власної субстанціональної вартості. Формами сучасних неповноцінних (символічних) грошей є паперові гроші, безготівкові (депозитні) та електронні гроші. Вони функціонують завдяки авторитету держави та довірі економічних суб'єктів до них, тому їх називають декретивними, або кредитними.

Слід приділити увагу причинам демонетизації золота, тобто заміни золотих грошей паперовими. Виникнення паперових грошей було

пов'язано з високими темпами виробництва і збільшенням у зв'язку з цим потреби в грошах. Золоті гроші не могли задовольнити зростаючого на них попиту, тому що, по-перше, кількість золота у природі обмежена, по-друге, собівартість видобутку золота була високою.

Далі слід розглянути питання сутності грошей. Треба відмітити, що поки немає однозначної відповіді щодо цього питання. Більшість вчених підходять до цього питання виходячи із функціонального призначення грошей. Наприклад: “Все що виконує функції грошей є гроші”, “Гроші є загальним еквівалентом вартості, на який можна обміняти будь-який товар”.

Залежно від цілей використання розглядають гроші як гроші і гроші як капітал. На відміну від перших, гроші як капітал використовуються з метою отримання додаткової вартості, вони стають носієм капіталу.

Важливим є питання вартості грошей. Неповноцінні гроші набувають вартість у процесі обміну, де вони обмінюються на матеріальні блага.

Вартість грошей дорівнює купівельній спроможності, тобто кількості товарів і послуг, які можна придбати на одну грошову одиницю. Вивчаючи вартість грошей, необхідно порівняти вартість повноцінних і неповноцінних грошей. Крім вартості, сучасні гроші можуть мати і ціну. Ціною грошей є процентна ставка, розміри якої визначаються на грошовому ринку залежно від попиту та пропозиції та інших доходів.

У процесі суспільного відтворення гроші виконують певні дії щодо обслуговування руху вартості, які називаються функціями грошей. Питання кількості функцій грошей, визначення сутності окремих функцій — дискусійне. Представники марксистської теорії грошей визначають п'ять функцій: міра вартості, засіб обігу, засіб платежу, засіб нагромадження, світові гроші.

Виконуючи функцію міри вартості, гроші надають кількісного вираження економічним процесам і товарам у вигляді ціни.

В умовах функціонування повноцінних грошей при виконанні ними функції міри вартості використовувався масштаб цін, тобто вагова кількість благородного металу, яку містить грошова одиниця. В сучасних умовах масштаб цін не використовується. Функцію міри вартості гроші виконують ідеально, тому що при визначенні ціни на товари та послуги, а також при визначенні вартісних економічних показників наявність грошей не потрібна.

Вивчаючи функції грошей як засобу обігу і засобу платежу, необхідно звернути увагу на їх основні ознаки. Виконуючи функції засобу обігу, гроші є посередником в обміні товарів. При виконанні функції засобу платежу гроші також є посередником у процесі купівлі-продажу, але оплата здійснюється не відразу, а як погашення боргових зобов'язань через певний період часу. Гроші як засіб платежу мають ширшу сферу використання. Вони обслуговують не тільки товарообмін, а й погашення інших боргових зобов'язань.

Виконуючи функцію засобу нагромадження, гроші обслуговують процес збереження та нагромадження вартості, є представником абстрактної форми багатства.

Під час вивчення цієї функції грошей необхідно засвоїти її ознаки, звернути увагу на форми нагромаджень. Потрібно освоїти цілі нагромадження вартості, а саме збереження вартості, створення резерву платіжних засобів, можливість отримання додаткового доходу.

Виконуючи функцію світових грошей гроші, обслуговують рух вартості в міжнародному економічному обороті та забезпечують здійснення відносин між державами. Слід відмітити, що ця функція поєднує всі функції грошей, які вони виконують на внутрішньому ринку.

Необхідно відмітити, що функцію світових грошей виконують не всі національні валюти, а тільки гроші певних розвинутих країн і колективні валюти.

Грошову масу в обороті прийнято ділити на грошові агрегати. Вивчаючи грошові агрегати, необхідно засвоїти, що маса грошей в обороті — це сукупність грошей, якими володіють економічні суб'єкти в певний момент часу. Залежно від ступеня ліквідності грошову масу поділяють на грошові агрегати: M_0 , M_1 , M_2 , M_3 .

До агрегату M_0 включається готівка, яка перебуває в обігу поза банківською системою, тобто в касах підприємств та у населення.

Агрегат M_1 відображає кошти агрегату M_0 та кошти на рахунках до запитання.

До агрегату M_2 входять гроші агрегату M_1 та кошти на всіх видах строкових рахунків.

Агрегат M_3 включає гроші агрегату M_2 та кошти на вкладах за трасовими операціями банків.

Для цілей аналізу і регулювання, крім грошових агрегатів, використовується показник грошової бази. Цей показник включає всю готівку, яка перебуває в обігу поза банківською системою і в касах

банків, та суму резервів банків на їх кореспондентських рахунках у національному банку.

Вивчаючи тему, необхідно зрозуміти, що розвиток теорії грошей проходив як процес формування наукових шкіл, течій та теорій. Вивчаючи розвиток теорії грошей, необхідно розглянути такі періоди, теорії та школи:

Античний період. Перші спроби осмислити роль і сутність грошей (Платон, Аристотель та ін.).

Класичний період. Це період, коли формуються металева, номіналістична і кількісна теорії грошей, визначаються функції грошей і їх роль в економіці. Цей період репрезентують праці А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса та багатьох інших учених.

Період кінець XIX — початок XX століття. Розвиток кількісної теорії Фішером; теорія “касових залишків” Кембриджської школи; розробка теорії “марженалізму” і спроба її об’єднати із теорією грошей (теорія граничної корисності Вальраса, Менгера і Джевонса).

Кейнсіанський період роботи Д. М. Кейнса.

Післявоєнний період. Виникнення монетаризму, теорії раціональних очікувань; неокейнсіанства.

Вивчення розвитку теорії грошей доцільно проводити шляхом ознайомлення з наступними дискусійними питаннями:

1. Погляди на джерело вартості паперових грошей.
2. Чинники, що визначають цінність грошей.
3. Місце і роль грошей в економіці.
4. Доцільність здійснення грошово-кредитної політики

Суть питання про джерело вартості паперових грошей полягає в тому, що за теорією “*трудової вартості*” вартість може вимірюватися тільки таким товаром, що сам має вартість. І якщо паперові гроші не мають власної вартості, то як вони виконують функцію міри вартості?

При вивченні дискурсії з цього питання необхідно ознайомитись з положеннями *металевої* та *номіналістичної* теорії, теорії “представницької вартості паперових грошей”, поглядами *марженалістів* та академіка А. Чухна.

У питанні про чинники, що визначають цінність грошей під цінністю грошей розуміється їх купівельна спроможність.

У XIX та на початку XX століття в цьому питанні конкурувало дві теорії: кількісна, розроблена Д. Рікардо, “товарна”, розроблена Туком.

Власну теорію з цього питання мав український учений Туган-Барановський.

У питанні про роль грошей в економіці необхідно ознайомитись з концепцією нейтральності грошей, що існувала у класичній політекономії, та поглядами Д. М. Кейнса.

Наслідком роботи Д. М. Кейнса було те, що у практику управління економікою відповідними державними установами було запроваджено розробку та здійснення грошово-кредитної політики. Як наслідок цього у другій половині ХХ століття в теорії грошей розгорнулася дискусія про доцільність здійснення грошово-кредитної політики. Дискутували послідовники Д. М. Кейнса предстаники монетаризму та теорії раціональних очікувань. Тому необхідно ознайомитись з основними положеннями кейнсіанства, монетаризму та теорії раціональних очікувань.

При ознайомленні з монетаризмом необхідно визначити його зв'язок з кількісною теорією грошей. Монетаризм є сучасним продовженням і розвитком кількісної теорії, поділяє положення про можливість ринкового саморегулювання і стверджує: гроші мають значення і впливають на номінальний обсяг національного доходу, зростання цін, зайнятість населення, ринкову кон'юнктуру. За монетаризму центральні банки в змозі контролювати кількість грошей в обороті, а грошово-кредитна політика має на меті стабільність зміни грошової маси.

Індивідуальне завдання

Критичний огляд теорії грошей.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо теорії грошей.

Самостійна робота:

1. Підготувати відповідь на питання. У чому розбіжність у механізмі дії грошово-кредитної політики за кейнсіанством та монетаризмом?

2. Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Роль держави у творенні грошей.

2. Теорія раціональних сподівань про доцільність здійснення грошово-кредитної політики.

3. Еволюція поглядів на роль грошей в економіці.
4. Критика монетаристами поглядів кейнсіанців щодо здійснення грошово-кредитної політики.

Ключові терміни

Раціоналістична концепція, еволюційна концепція, повноцінні гроші, неповноцінні гроші, кредитні гроші, паперові гроші, банківські гроші, вексель, банкнота, “класична банкнота”, електронні гроші, депозитні гроші, гроші як гроші, гроші як капітал, “квазігроші”, вартість грошей, купівельна спроможність, ціна грошей, масштаб цін, білонна монета, біметалізм, монометалізм, золотозлитковий стандарт, золотомонетний стандарт, золотодевізний стандарт, бартер, раціонування, демонетизація золота, грошова база, грошовий агрегат, металева теорія, номіналістична теорія, теорія “представницької вартості паперових грошей”, кількісна теорія, “товарна” теорія, кейнсіанство, монетаризм, теорія раціональних очікувань.

Питання та тести для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Дати визначення грошей.
2. Пояснити виникнення грошей внаслідок розвитку товарного обміну.
3. Назвати концепції походження грошей.
4. Пояснити суть раціоналістичної концепції.
5. Показати специфіку споживчої і мінової вартості грошей.
6. У чому полягає відмінність між грошима як грошима і грошима як капіталом?
7. Коли використовуються гроші як капітал?
8. Назвати форми грошей.
9. Перелічити і охарактеризувати властивості грошей.
10. Назвати причини демонетизації золота.
11. Яку функцію гроші виконують ідеально і чому?
12. Яка різниця між функцією грошей як засобу обігу і функцією грошей як засобу платежу?
13. Показати сферу використання грошей, які виконують функцію засобу обігу.
14. В якій функції гроші зазнають інфляції?
15. Які функції виконують світові гроші?

16. Чи всі національні грошові одиниці виконують функцію світових грошей?
17. Які гроші називають кредитними?
18. Яка різниця між кредитними і паперовими грошима?
19. Пояснити зв'язок між вартістю сучасних грошей і купівельною спроможністю.
20. У чому полягає сутність ціни грошей?
21. Пояснити твердження “гроші дешевшають” і “гроші знецінюються”.
22. Яка різниця між повноцінними і неповноцінними грошима?
23. Які гроші входять до грошової бази?
24. В який грошовий агрегат входить готівка в касах банків?
25. Дати визначення поняття “грошовий агрегат”.
26. Як розраховується показник “грошова база”?
27. Визначити, які гроші не є кредитними:
 - а) казначейські білети;
 - б) банківські білети;
 - в) кредитна картка;
 - г) електронні гроші;
 - д) чек;
 - е) вексель.
28. Зазначити, яку назву мають готівкові грошові знаки, які випускаються емісійними банками:
 - а) векселі;
 - б) чеки;
 - в) казначейські білети;
 - г) банківські білети.
29. Гроші обслуговують процес ціноутворення, виконуючи таку функцію:
 - а) засіб обігу;
 - б) засіб платежу;
 - в) міра вартості;
 - г) засіб нагромадження;
 - д) світові гроші;
30. Визначити, які гроші належать до паперових:
 - а) грошові знаки, що виготовлені з паперу;
 - б) будь-які гроші, номінальна вартість яких не збігається з вартістю матеріалу, з якого вони зроблені;
 - в) знаки вартості, що випускаються державою для покриття державних витрат.

31. На чому базується довіра суб'єктів до знаків вартості як до повноцінних грошей?
32. У чому полягає відмінність між паперовими грошима і банківськими білетами?
33. Яку функцію виконують гроші:
 - а) при купівлі в магазині телевізора за готівку;
 - б) при визначенні собівартості продукції;
 - в) при розміщенні на строковому депозиті в банку;
 - г) при купівлі холодильника в розстрочку;
 - д) при оплаті за комунальні послуги;
 - е) при сплаті підприємством податків у бюджет.
34. У чому полягає сутність закону “Грешима – Коперника”, з якою якісною властивістю грошей це пов'язано?
35. Як використовується масштаб цін за умови функціонування дійсних грошей і в сучасних умовах?
36. Пояснити роль держави у творенні грошей.
37. Який з грошових агрегатів виражає запас найліквідніших грошей?
Основні поняття: металева теорія, номіналістична теорія, теорія “представницької вартості паперових грошей”, кількісна теорія, “товарна” теорія, кейнсіанство, монетаризм, теорія раціональних очікувань.
38. На які періоди поділяється розвиток теорії грошей?
39. Які теорії розглядали питання про джерело вартості паперових грошей?
40. Які існують теоретичні погляди на питання про фактори, які визначають цінність грошей?
41. Як відбувалася еволюція поглядів на роль грошей в економіці?
42. У чому полягає класична концепція “нейтральності грошей”?
43. У чому розбіжність між кейнсіанством та монетаризмом щодо питання про доцільність здійснення грошово-кредитної політики.
44. Що стверджує теорія раціональних сподівань про доцільність здійснення грошово-кредитної політики?
45. У чому розбіжність у механізмі дії грошово-кредитної політики за кейнсіанством та монетаризмом?
46. Критика монетаристами поглядів кейнсіанців щодо здійснення грошово-кредитної політики.

Література [22; 24–26; 29–31; 34; 40; 44; 50; 56]

Тема 2. Ринок грошей і його основні параметри

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Поняття та функції фінансового (грошового) ринку. Канали прямого і опосередкованого фінансування. Основні групи учасників фінансового ринку. Види фінансових ринків.

Гроші як об'єкт купівлі-продажу. Вартість грошей. Купівельна спроможність грошей як вираз їх вартості. Вартість грошей, що нагромаджуються. Ставка відсотка. Номінальна та реальна ставка відсотка і співвідношення між ними. Вартість грошей і час. Закон грошового обігу. Швидкість обігу грошей та фактори, що її визначають. Погляди на характер зміни швидкості обігу грошей.

Попит на гроші. Моделі попиту на гроші К. Маркса, І. Фішера, кембриджської школи. Д. Кейнс про попит на гроші. Модель попиту на гроші М. Фрідмена. Розвиток кейнсіанського підходу до попиту на гроші в моделях Боумоля — Тобіна та Міллера — Орра.

Механізм поповнення грошей в обороті. Поняття емісії грошей. Створення грошей банками. Банківський мультиплікатор. Модель пропозиції грошей. Грошовий мультиплікатор.

Рівновага на грошовому ринку. Кейнсіанські та монетаристські моделі рівноваги на грошовому ринку.

Необхідно в першу чергу усвідомити, що грошовий ринок — це ринок, де продається і купується специфічний товар — гроші. На ринку формуються попит і пропозиція грошей. Від їх співвідношення залежать розміри процентної ставки як ціни грошей. Це свідчить, що закономірності функціонування грошового ринку такі ж як будь-якого ринку.

Суб'єктами грошового ринку є юридичні та фізичні особи, які є покупцями, продавцями та посередниками.

Для розуміння сутності грошового ринку необхідно усвідомити інституційну модель, згідно з якою грошовий ринок поділяється на два сектори: сектор прямого фінансування та сектор опосередкованого фінансування.

У секторі прямого фінансування питання купівлі-продажу вирішується безпосередньо продавцями і покупцями. Цей сектор має два канали руху грошей: канал капітального фінансування та канал запозичень.

У секторі опосередкованого фінансування гроші реалізуються через посередників.

Важливе значення для розуміння функціонування фінансового (грошового) ринку має його структура.

За економічним призначенням фінансовий ринок поділяється на ринок грошей та ринок капіталів.

За видами інструментів фінансовий (грошовий) ринок поділяється на ринок позичкових зобов'язань, ринок цінних паперів, валютний ринок, страховий ринок та ринок золота.

Необхідно звернути особливу увагу, що кожний вид грошового ринку має свої фінансові інструменти.

Інструменти грошового ринку за своїм характером поділяються на боргові і неборгові.

Неборгові інструменти — це зобов'язання покупця грошей надати право участі в управлінні його діяльністю та в його доходах продавця грошей. До таких зобов'язань належать акції.

Боргові інструменти — зобов'язання покупця грошей і відсоток за користування ними.

До таких інструментів належать депозитні, позичкові зобов'язання.

Інструменти грошового ринку в процесі руху самі можуть стати об'єктом купівлі-продажу.

Усі інструменти грошового ринку поділяють на такі три групи: позичкові угоди, цінні папери, валютні цінності.

Вивчаючи тему, необхідно звернути особливу увагу на поняття вартості грошей.

Під вартістю грошей як засобу обігу розуміють їх купівельну спроможність, яка визначається індексом цін. Під вартістю грошей як капіталу розуміють проценти, які необхідно сплатити за користування ними, її показником є ставка відсотка. Треба усвідомити, які чинники впливають на вартість грошей. Важливо зрозуміти залежність відсоткової ставки від попиту і пропозиції на капітал. Слід відзначити, що зміна попиту впливає прямо пропорційно на зміну відсоткової ставки, а зміна пропозиції — обернено пропорційно.

Вартість грошей як засіб обертання і вартість грошей як засіб накопичення і капітал взаємозалежні, цей взаємозв'язок виражається в існуванні реальної і номінальної ставки відсотка.

Номінальна ставка відсотка — це фактично встановлена ставка.

Реальна ставка відсотка — визначається перерахуванням із номінальної на основі рівня інфляції.

І. Фішер розробив модель “співвідношення реальної і номінальної ставки відсотка”:

$$R = \frac{i - \Delta P}{1 + \Delta P},$$

де R — реальна ставка відсотка; i — номінальна процентна ставка; ΔP — темп інфляції (десятковий дріб).

Таким чином, на розмір номінальної ставки відсотка впливає рівень інфляції. Крім того, на розмір ставки відсотка за окремими операціями впливає фактор ризику. Чим вищий ризик, тим вища ставка відсотка.

Велике значення має співвідношення попиту і пропозиції на грошовому ринку. Досягнення рівноваги попиту і пропозиції є одним із завдань грошово-кредитної політики. Рівень відсоткової ставки, за якого попит на гроші дорівнює їх пропозиції, називається рівноважною ставкою відсотка, або ставкою рівноваги. Існують різні моделі встановлення рівноваги на фінансовому ринку залежно від типу грошово-кредитної політики (гнучка, жорстка).

Потрібно усвідомити сутність попиту на гроші. Попит на гроші — це бажання економічних суб'єктів мати у своєму розпорядженні певну суму грошей на певний період часу.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на чинники, які впливають на грошові потоки, на мотиви, які спонукають економічних суб'єктів до збереження грошей. За Д. Кейнсом виокремлюють три мотиви попиту на гроші: транзакційний, завбачливості та спекулятивний. У зв'язку з цим попит на гроші поділяється на дві складові: поточна каса та спекулятивний попит.

До чинників впливу на грошовий попит належать: зміна обсягів національного продукту, зміна рівня цін, зміна швидкості обігу грошей, зміна норми процента, інфляційні очікування.

Існує розбіжність у поглядах вчених на чинники, що впливають на грошовий попит. І тому необхідно розібрати і порівняти моделі попиту на гроші К. Маркса, І. Фішера, кембриджської школи, Д. Кейнса, М. Фрідмена, Боумоля — Тобіна, Міллера — Орра.

Важливо усвідомити, як діє механізм поповнення маси грошей в обороті. Збільшення грошей здійснюється банківською системою шляхом емісії та шляхом дії банківського та грошового мультиплікаторів. При цьому національний банк здійснює готівкову та безготівкову емісію, а комерційні банки — створюють тільки безготівкові кошти.

Необхідно розкрити сутність поняття “готівкова емісія”, “безготівкова емісія”. Створення грошей комерційними банками відбувається в результаті дії банківського мультиплікатора. Останній — це процес зростання обсягу банківських депозитів при наданні кредитів суб’єктам господарювання внаслідок руху грошей з банку в банк.

Треба з’ясувати для себе механізм дії депозитної мультиплікації, визначити фактори, які діють на неї.

Слід звернути увагу на коефіцієнт мультиплікатора. Він визначається за формулою:

$$m = \frac{1}{R},$$

де R — норма обов’язкового резервування.

Використовуючи банківський мультиплікатор, можна визначити приріст грошей на банківських рахунках за наступною формулою:

$$\Delta M = \Delta R \times m,$$

де ΔR — додатковий вклад, що надійшов у банківську систему ззовні.

Крім з’ясування дії банківського мультиплікатора, слід з’ясувати дію грошового мультиплікатора, який є коефіцієнтом збільшення грошових агрегатів при збільшенні грошової бази.

Студент повинен оволодіти моделлю пропозиції грошей:

$$M1 = m \times MB, \quad (1)$$

де $M1$ — обсяг грошового агрегату $M1$; MB — грошова база; m — грошовий мультиплікатор.

У свою чергу:

$$MB = C + R, \quad (2)$$

де C — готівка; R — банківські резерви

$$m = \frac{CR + 1}{CR + HR + ER}, \quad (3)$$

де CR — коефіцієнт депонування; HR — норма обов’язкових банківських резервів (встановлюється центральним банком країни); ER — норма надлишкових банківських резервів.

Центральний банк може впливати на розмір грошового агрегату $M1$, змінюючи розмір грошової бази та норму обов’язкових банківських резервів.

Слід зазначити, що процес мультиплікації значно впливає на пропозицію грошей, що може призвести до порушення рівноваги на грошовому ринку. Тому важливим у грошово-кредитній політиці є своє-

часне виявлення тенденції зміни рівня мультиплікації, щоб своєчасно застосувати необхідні заходи.

Індивідуальне завдання

Рівновага на грошовому ринку.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо механізмів встановлення ринкової рівноваги.

Самостійна робота:

1. Підготувати відповідь на питання:

- Як визначається швидкість обігу грошей?
- Які фактори впливають на швидкість обігу грошей?"

2. Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Характеристика інструментів грошового ринку.
2. Сутність та моделі попиту на гроші.
3. Формування пропозиції грошей.
4. Сутність та чинники що обумовлюють зміну позичкового процента.

Ключові терміни

Грошовий ринок, інструменти грошового ринку, інституційна модель грошового ринку, опосередковане фінансування, пряме фінансування, фінансові посередники, канал капітального фінансування, канал запозичень, ринок грошей, ринок капіталів, ринок позичкових зобов'язань, ринок цінних паперів, валютний ринок, фондовий ринок, трансакційний мотив, мотив завбачливості, спекулятивний мотив попиту на гроші, альтернативна вартість зберігання грошей, вартість грошей, облікова ставка, позичковий відсоток, депозитний відсоток, банківський відсоток, попит на гроші, пропозиція грошей, графічна модель грошового ринку, рівновага на грошовому ринку, рівноважна ставка відсотка, вартість грошей, купівельна спроможність, швидкість обігу грошей, попит на гроші, мотиви нагромадження грошей, поточна каса, кембриджський коефіцієнт, коефіцієнт монетизації економіки, норма обов'язкового резервування, банківський мультиплікатор, грошовий мультиплікатор.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Дати визначення фінансовому(грошовому) ринку.
2. Що є об'єктом купівлі – продажу на грошовому ринку?
3. У чому полягає сутність купівлі та продажу специфічного товару – грошей?
4. На які види поділяються інструменти грошового ринку?
5. Які зобов'язання належать до боргових?
6. Назвати суб'єкти грошового ринку.
7. Які фінансові посередники діють на грошовому ринку?
8. На які два сектори можна поділити грошовий ринок за інституційним критерієм?
9. На які дві складові поділяють ринок грошей залежно від економічного призначення коштів?
10. Як співвідносяться між собою ринок грошей і ринок капіталів?
11. Які кошти продаються на ринку грошей?
12. Що є об'єктом купівлі – продажу на ринку капіталів?
13. Охарактеризувати пряме та опосередковане фінансування.
14. Що є спільного між грошовим і товарним ринками?
15. Пояснити погляди кейнсіанської школи щодо важливості впливу спекулятивного мотиву на попит на гроші.
16. Коли має місце відхилення реальної процентної ставки від номінальної?
17. Коли настає рівновага на грошовому ринку?
18. Яка процентна ставка називається рівноважною ставкою процента?
19. Що є ціною грошей?
20. Назвати види процентних ставок.
21. Які чинники обумовлюють зміну позичкового процента?
22. Охарактеризувати кейнсіанські та монетаристські моделі рівноваги на грошовому ринку.
23. Як впливає зміна рівня процентної ставки на загальну масу грошей в обороті?
24. Що таке облікова ставка процента?
25. Як визначається вартість грошей?
26. Які чинники впливають на вартість грошей?
27. Пояснити сутність поняття “купівельна спроможність”.

28. Які чинники впливають на пропозицію грошей на грошовому ринку?
29. Розкрити сутність закону кількості грошей, необхідних для обороту.
30. Як впливає на економічні процеси зміна швидкості обігу грошей?
31. У чому полягає сутність попиту на гроші?
32. Пояснити моделі попиту на гроші К. Маркса, І. Фішера, кембриджської школи та Д. Кейнса.
33. В якій формулі використовується кембриджський коефіцієнт?
34. Які мотиви нагромадження грошей запропонували представники кембриджської школи?
35. Написати формулу сукупного попиту на гроші за Д. Кейнсом.
36. Показати модель попиту на гроші М. Фрідмана.
37. Дати характеристику моделям попиту на гроші Боумоля – Тобіна та Міллера – Орра.
38. Розкрити сутність процесу банківської мультиплікації.
39. Як розраховується грошовий мультиплікатор?
40. Розкрити економічний зміст грошового мультиплікатора.
41. Які фактори впливають на процес мультиплікації?
42. Чому при банківських позичках виникає процес грошово-кредитної мультиплікації?

Література [18; 22–26; 29–31; 44; 45; 50; 56]

Тема 3. Грошовий оборот та грошова система

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Грошовий оборот – це безперервний рух грошей, які обслуговують процес економічного відтворення та зв'язки із зовнішнім світом за певний період часу.

Необхідно розглянути структуру грошового обороту. Залежно від форми грошей, які обслуговують грошовий оборот, він поділяється на готівковий і безготівковий. За економічним змістом грошовий оборот складається з таких секторів: грошово-розрахункового, грошово-кредитного та грошово-фінансового. Необхідно розкрити сутність кожної із складових грошового обороту.

Треба усвідомити, які ринки та суб'єкти беруть участь у грошовому обороті, якими грошовими потоками вони пов'язані. Грошовий

потік — це сукупність платежів, які обслуговують певні етапи суспільного відтворення.

Особливу увагу слід звернути на те, що грошовий оборот повинен бути збалансованим. Для цього необхідно, щоб були збалансовані вхідні і вихідні потоки кожного сектора грошового обороту. Серед грошових оборотів виділяють потоки втрат і потоки ін'єкцій. До потоків втрат належать чисті податки, заощадження сімейних господарств, оплата імпорту. До потоків ін'єкцій належать інвестиції, державні закупівлі та надходження за експортом. Збалансування потоків втрат і ін'єкцій відбувається через механізм грошового ринку шляхом трансформації заощаджень сімейних господарств у нові грошові потоки та шляхом припливу грошей зі світового ринку чи відпливу їх на світовий ринок залежно від попиту і пропозиції грошей.

Треба особливу увагу звернути, які заходи необхідно проводити в умовах чистого імпорту та чистого експорту, тобто коли потоки імпорту та експорту незбалансовані. В умовах чистого імпорту (імпорт переважає над експортом) грошової маси недостатньо для реалізації створеного національного продукту. Поповнення грошової маси відбувається двома способами: 1) додатковою емісією; 2) залученням грошей із світового ринку.

Необхідно звернути увагу на переваги та недоліки кожного з цих способів.

В умовах чистого експорту в обороті знаходиться грошей більше ніж необхідно для реалізації створеного національного продукту. Виникає загроза росту цін. У цьому разі необхідно вилучити кошти з грошового ринку шляхом спрямування частини їх на світовий ринок та шляхом уповільнення руху грошей.

Треба усвідомити сутність закону грошового обороту, яка полягає в тому, що в обороті протягом певного періоду повинна бути лише певна, об'єктивно обумовлена маса грошей.

Фактична маса грошей повинна дорівнювати об'єктивно необхідній ($M_{\text{ф}} = M_{\text{н}}$). Якщо ($M_{\text{ф}} > M_{\text{н}}$), то в обороті перебуває більше грошей ніж необхідно для реалізації створеного національного продукту. Якщо фактична маса грошей менша за необхідну, то в обороті грошей недостатньо.

Кількість грошей необхідних для обороту визначається за формулою:

$$M_{\text{н}} = \frac{PQ}{V},$$

де P – середній рівень цін на товари і послуги; Q – обсяг товарів та послуг у натуральному виразі; M – маса грошей в обороті за певний період; V – швидкість обігу грошової одиниці.

Якщо врахувати фактори, які впливають на масу грошей, то величина M_n може визначатись наступною формулою (модель К. Маркса):

$$M_n = \frac{\Sigma PQ - \Sigma KB + \Sigma КП - \Sigma BЗ}{V},$$

де ΣKB – кошти за товари і послуги продані кредит; $\Sigma КП$ – сума платежів, строк оплати яких настав; $\Sigma BЗ$ – кошти за товари та послуги, які реалізовані шляхом взаємного зарахування боргів.

Досягнення рівності між фактичною величиною грошової маси та її необхідною, це важливе питання державного регулювання економіки і досягається шляхом проведення грошово-кредитної політики.

При вивченні цієї теми слід засвоїти, що грошова система є визначеною державою формою організації грошового обороту. Необхідно ознайомитись з класифікацією грошових систем за різними ознаками. Визначити різницю між системою металевого та системою паперово-кредитного обігу, між ринковою та неринковою, між закритою та відкритою системами. Вивчаючи тему, необхідно зрозуміти, що грошова система складається з кількох елементів. Необхідно ознайомитись зі складом цих елементів та їх сутністю. Також необхідно ознайомитись з історією становлення та проблемами грошової системи України.

Наступним за грошовою системою центральним поняттям теми є поняття грошово-кредитної політики. Грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу.

Здійснює грошово-кредитну політику Центральний банк, шляхом регулювання обсягу грошової маси та валютного курсу національної грошової одиниці.

Центральний банк – це організація, яка створюється державою для регулювання обсягу грошової маси і обмінного курсу національної валюти, яка наділяється відповідними правами, серед яких є право на емісію банкнот, монет та інших грошових знаків.

При вивченні цієї теми слід зрозуміти сутність та призначення таких інструментів грошово-кредитної політики:

- встановлення і зміна офіційної облікової ставки;

- встановлення норми обов'язкових резервів;
- операції на відкритому ринку;
- банківський нагляд;
- контроль за ринком капіталів шляхом встановлення порядку емісій акцій, облігацій;
- допуск до ринків;
- валютні інтервенції;
- встановлення норм продажу валюти та інші норми валютного регулювання;
- валютний коридор;
- регулювання готівкового і безготівкового обороту.

При вивченні теми слід зрозуміти необхідності незалежності Центрального банку в ході здійснення грошово-кредитної політики та сутність проблеми узгодження фіскально-бюджетної та грошово-кредитної політики.

Важливим поняттям теми є поняття інфляції. Інфляція є наслідком порушень у сфері грошового обігу. Існують різні форми інфляції: інфляція попиту, інфляція пропозиції, повзуча інфляція, галопуюча інфляція тощо. Інфляція впливає на економічні процеси, і тому держава розробляє та проводить антиінфляційну політику. Антиінфляційна політика включає в себе дефляційну політику та політику доходів. Дефляційна політика передбачає скорочення попиту засобами грошово-кредитної політики, а політика доходів передбачає контроль держави над заробітною платою і цінами.

Важливим інструментом стабілізації грошового обігу є грошові реформи. Існують різні види грошових реформ: формальні, деномінаційні, конфікаційні, зміна грошової системи тощо.

Індивідуальне завдання

Мета та інструменти грошово-кредитної політики.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо механізмів грошово-кредитної політики.

Самостійна робота:

1. Підготувати відповідь на питання:

- Як визначається швидкість обігу грошей?

- Які фактори впливають на швидкість обігу грошей?
2. Підготувати реферат за однією із запропонованих тем.

Теми рефератів

1. Грошові реформи: необхідність та методи проведення.
2. Грошова система і її елементи.
3. Центральний банк, його функції та інструменти впливу на грошовий обіг.
4. Сутність та види інфляції.

Ключові терміни

Грошовий оборот, грошові потоки, потоки витрат, потоки ін'єкцій, балансування потоків, рівновеликі потоки, суб'єкти грошового обороту, ринки грошового обороту, вхідні потоки, вихідні потоки, чистий імпорт, чистий експорт, приплив капіталу, відплив капіталу, структура грошового обороту, фактична маса грошей, необхідна маса грошей, грошова система, грошова одиниця, масштаб цін, грошово-кредитна політика, зміна офіційної облікової ставки, норми обов'язкових резервів, операції на відкритому ринку, банківський нагляд, валютне регулювання; інфляція, інфляція попиту, інфляція пропозиції, повзуча інфляція, галопуюча інфляція, "інфляційний податок", деномінація.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Розкрити сутність грошового обороту.
2. Дати визначення поняття "грошові потоки".
3. Назвати основні ринки та сектори грошового обороту.
4. Зобразити схему грошового обороту.
5. Пояснити сутність чистого імпорту і чистого експорту.
6. Які заходи необхідно здійснювати в умовах чистого експорту і в умовах чистого імпорту?
7. Які кошти є джерелом надходження коштів на грошовий ринок?
8. Пояснити структуру грошового обороту за економічним змістом.
9. На які складові поділяється грошовий оборот залежно від форми грошей?
10. Розкрити сутність закону кількості грошей, необхідних для обороту.
11. Що таке грошова система і які елементи входять до неї?
12. Типи грошових систем.

13. Етапи становлення грошової системи України.
14. Центральний банк, його функції та інструменти впливу на грошовий обіг.
15. Мета та інструменти грошово-кредитної політики.
16. Сутність та види інфляції.
17. Фактори виникнення інфляції.
18. Склад та зміст антиінфляційної політики.
19. Поняття, цілі та види грошових реформ.
20. Грошові реформи: необхідність та методи проведення.

Література [22; 24; 25; 28; 30; 31; 34; 45; 56]

Тема 4. Система безготівкових розрахунків та регулювання готівкового грошового обороту

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Питання, які вивчаються у цій темі є об'єктом державного регулювання.

Насамперед слід засвоїти, що система безготівкових розрахунків — це складова грошової системи і є формою організації безготівкового обороту.

До складу системи безготівкових розрахунків входять такі елементи: принципи безготівкових розрахунків; способи безготівкових розрахунків; форми безготівкових розрахунків; розрахункові документи.

Принципи безготівкових розрахунків — це основні нормативні положення, що регулюють здійснення безготівкових розрахунків. Основними принципами цієї системи є те, що кошти господарських суб'єктів підлягають обов'язковому збереженню на банківських рахунках, що грошові розрахунки і платежі здійснюються підприємствами через банківські установи.

Спосіб безготівкових розрахунків — це економічно і фінансово зумовлений порядок здійснення грошових відношень між суб'єктами ринку. Виокремлюють такі способи безготівкових розрахунків:

- 1) розрахунок грошима з рахунку на рахунок;
- 2) розрахунок борговими зобов'язаннями;
- 3) залік взаємних вимог.

Способам безготівкових розрахунків відповідають різні форми безготівкових розрахунків. Форма безготівкових розрахунків — це конкретний порядок здійснення розрахунків, оформлення документів. Студенту необхідно визначити для себе порядок здійснення

розрахунків за допомогою: платіжних доручень, платіжних вимог-доручень, чеків, акредитивів, векселів, платіжних вимог, платіжних банківських карток, оцінити відмінність та переваги кожної форми безготівкових розрахунків.

Здійснення безготівкових розрахунків неможливо без відкриття рахунку в банку. Слід засвоїти, які види банківських рахунків існують, які документи подаються в банк для їх відкриття.

Важливою складовою грошової системи є регулювання готівкового обігу, яке має на меті недопущення нерегульованого зростання готівки.

Слід засвоїти, що регулювання готівкового грошового обігу державою містить у собі такі складові: встановлення норм обігу готівки; порядок здійснення касових операцій; порядок касового обслуговування підприємств банками; порядок організації емісійної діяльності НБУ; методологію прогнозування та обліку касових оборотів установами банків; порядок обслуговування банками операцій з використання готівки при поповненні і виконанні бюджету. Студенту необхідно визначити для себе зміст зазначених складових регулювання готівкового грошового обігу.

Індивідуальне завдання

Регулювання готівкового обігу.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо механізмів регулювання готівкового обігу.

Самостійна робота:

Підготувати реферат за однією із запропонованих тем.

Теми рефератів

1. Використання векселів у господарському обороті.
2. Форми безготівкових розрахунків.
3. Мета та складові регулювання готівкового грошового обігу державою.

Ключові терміни

Система безготівкових розрахунків, способи безготівкових розрахунків; форми безготівкових розрахунків; розрахункові документи, платіжне доручення, платіжна вимога-доручення, чек, акредитив,

вексель, платіжна вимога, платіжні банківські картки, індосамент, ал-лонж, аваль, акцепт, поточний рахунок, депозит.

Питання та тести для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Визначити, якої форми акредитива немає:
 - а) депонований;
 - б) відкличний;
 - в) гарантований;
 - г) платіжний.
2. Передавальний напис на векселі називається:
 - а) акцепт;
 - б) індосамент;
 - в) аваль;
 - г) тратта.
3. Вид акредитива, за яким заздалегідь бронюються кошти в повній сумі на окремому рахунку, — це:
 - а) відзивний;
 - б) покритий;
 - в) гарантований;
 - г) револьверний.
4. Поручництво за виконання вексельного зобов'язання — це:
 - а) тратта;
 - б) інкасо;
 - в) аваль;
 - г) кліринг.
5. Платежі, що здійснюються на основі платіжних вимог у безумовному порядку без згоди платника — це:
 - а) акцептовані;
 - б) платіжні;
 - в) обов'язкові;
 - г) безакцептні.
6. У чому різниця між простим та переказним векселем?
7. Характеристика процесу використання векселів у господарському обороті.
8. Які види акредитивів існують?
9. Переказний вексель та операції з ним.
10. Які види норм обігу готівки існують?
11. Зміст касової роботи на підприємствах.

12. Методологія та завдання прогнозування касових оборотів установами банків.
13. Мета та складові регулювання готівкового грошового обігу державою.
14. Принципи безготівкових розрахунків.
15. Визначити залежність способів та форм безготівкових розрахунків.
16. Продовжити визначення:
 - Платіжне доручення — це...
 - Акредитив — це...
 - Платіжна вимога-доручення — це...
 - Формами безготівкових розрахунків є...
 - Порядок розрахунку за допомогою акредитивів такий...
 - Порядок розрахунку за допомогою чеків такий...

Література [8; 23–25; 27; 30; 34; 35; 40; 44; 50]

Тема 5. Місце кредиту в ринковій економіці

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

При вивченні теми насамперед треба з'ясувати сутність кредиту та необхідність виникнення кредитних відносин.

Кредитні відносини виникають від перерозподілу вартості між економічними суб'єктами на засадах повернення. Сутність кредиту розкривається через принципи кредитування: платність, поверненість, строковість, цільове призначення позички, забезпеченість.

Необхідність виникнення кредиту пов'язана з наявністю вільних коштів в одних економічних суб'єктів і потребою в них інших суб'єктів.

Звернути увагу потрібно на умови кредиту, стадії та закономірності руху.

Немає однозначної відповіді щодо функцій кредиту. Взагалі поняття “функція” означає дію, яку виконує кредит. Найчастіше зустрічаються в літературі такі функції кредиту: перерозподільча, контрольна, стимулююча, емісійна, капіталізація вільних грошових коштів.

Сутність перерозподільчої функції полягає у перерозподілі вільних коштів між економічними суб'єктами шляхом передачі їх у тимчасове користування без зміни прав власності.

Сутність контрольної функції полягає у тому, що в процесі дії кредитної угоди, кредитор здійснює контроль за фінансовим ста-

ном позичальника, що в свою чергу є стимулюванням діяльності позичальника. Таким чином кредит виконує і стимулюючу функцію. В літературі зустрічається така назва функції – контрольно-стимулююча.

Емісійна функція кредиту полягає в тому, що завдяки кредитуванню комерційними банками створюються гроші через дію грошово-кредитного мультиплікатора.

Функція капіталізації вільних грошових коштів полягає в тому, що гроші завдяки кредиту перетворюються у вартість, яка приносить дохід. Будь-яка маса грошей, яка надається у позичку, приносить її власнику дохід.

Важливим є питання щодо форм, видів кредиту. В різних джерелах визначають різну кількість його видів. В одних авторів формами кредиту називаються поняття, які в інших авторів є видами.

Розглядаючи види кредиту, необхідно освоїти призначення державного, банківського, споживчого та комерційного кредиту.

Державним кредитом називається кредит, одним із учасників якого є держава. Його призначення полягає у вирішуванні загальнодержавних питань.

Комерційний кредит виникає, коли одне підприємство продає іншому товари з відстрочкою платежу при умові повернення боргу грошима. Завдяки комерційному кредиту прискорюється реалізація товарів.

Споживчий кредит – це кредит, який надається на споживчі цілі, для задоволення потреб населення (побутових, нагальних та потреб у житлі). Споживчий кредит вирішує соціальні питання, а також впливає на розвиток економіки шляхом збільшення платоспроможного попиту.

Банківським кредитом є кредит, коли однією із сторін є банк. У нашій країні провідна роль належить йому.

Банківський кредит залежно від різних ознак, покладених в основу класифікації, поділяється на багато видів. Наприклад, за укрупненими об'єктами кредитування кредит поділяється на такі види: кредит в основний капітал, в оборотний капітал, на споживчі потреби.

За терміном використання кредит поділяється на короткостроковий, середньостроковий та довгостроковий.

Залежно від забезпечення кредит поділяється на забезпечений та незабезпечений (бланковий).

За строками повернення є кредити строкові, до запитання, відстрочені.

Залежно від процентної ставки розрізняють кредити з фіксованою та плаваючою процентною ставкою. За ступенем ризику кредити бувають стандартні та нестандартні, тобто з підвищеним ризиком.

При вивченні цієї теми необхідно зупинитись на питанні про природу позичкового відсотка. В основному його вважають вартістю капіталу, який передається у кредит.

Треба розглянути види відсоткових ставок. Серед них розрізняють облігаційну відсоткову ставку, банківську, депозитну, позичкову. Облігаційний відсоток виплачується за облігаціями. Банківська відсоткова ставка — це узагальнена назва. Вона буває депозитна, тобто процент, який виплачується за депозит. Позичковий відсоток — це плата за користування позиченими коштами. Є ще міжбанківська відсоткова ставка — це ціна грошей при їх купівлі-продажу двома банками. Розміри названих процентних ставок різні. Найнижчою є депозитна ставка. Це необхідно для того, щоб за рахунок різниці між позичковою і депозитною процентними ставками позичальник міг отримати дохід.

Облігаційний відсоток повинен бути вищим ніж депозитний, щоб зацікавити економічних суб'єктів вкладати кошти в менш ліквідні активи.

На розміри відсоткових ставок впливають різні чинники. Особливу увагу необхідно звернути на позичкову процентну ставку та з'ясувати фактори впливу на неї, а також на роль, яку відіграє кредит у розвитку економіки країни.

Індивідуальне завдання

Сутність позичкового відсотка.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо механізму кредитних відносин.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Характеристика форм та видів кредиту.

2. Значення кредиту в економіці.
3. Лізинг як сучасна форма кредитування.

Ключові терміни

Кредит, кредитні відносини, суб'єкти кредиту, кредитор, позичальник, принципи кредитування, облікова ставка, позичковий процент, етапи руху кредиту, функції кредиту, форми кредиту, види кредиту, кредитоспроможність, комерційний кредит, міжгосподарський кредит, міжнародний кредит, банківський кредит, фіксована процентна ставка, плаваюча процентна ставка, позичковий капітал, забезпечення, застава, лізинг.

Питання та тести для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Розкрити сутність кредиту.
2. У чому полягає необхідність виникнення кредиту?
3. Назвати передумови виникнення кредиту. Назвати джерела формування кредитних ресурсів.
4. Назвати основні ознаки кредитних відносин.
5. Які суб'єкти беруть участь у кредитних відносинах?
6. Які є форми кредиту і як вони між собою пов'язані?
7. За укрупненими об'єктами кредитування банківський кредит класифікується на:
 - а) середньостроковий і довгостроковий;
 - б) платіжний, розрахунковий;
 - в) лізинговий, факторинговий;
 - г) кредит в основний капітал, в оборотний капітал, на споживчі потреби.
8. Назвати основні ознаки кредитних відносин, які відрізняють їх від інших видів економічних відносин.
9. Товарний кредит погашається:
 - а) тільки грошима;
 - б) грошима та товарами;
 - в) тільки товарами.
10. Що є об'єктом кредитування?
11. Споживчим є кредит, який надається:
 - а) населенню на виплату заборгованості за комунальні послуги і купівлю житла;
 - б) торговим організаціям для створення запасів споживчих товарів;

- в) торговим організаціям, які продають товари населенню в розстрочку;
- г) населенню на споживчі потреби.
12. Визначити, який кредит називається державним:
- а) коли держава є кредитором і позичальником;
- б) коли держава є тільки кредитором;
- в) коли держава є тільки позичальником;
- г) коли держава надає кредит іншій країні;
- д) коли держава отримує кредит від іншої країни.
13. Який кредит називається іпотечним?
14. Який кредит називається комерційним?
15. На які види поділяється кредит залежно від:
- а) об'єкта кредитування;
- б) суб'єктів кредитування;
- в) забезпечення;
- г) за строками повернення.
16. На які види поділяється міжнародний кредит залежно від кредитора?
17. Чи є дискусійним поняття щодо кількості функцій кредиту?
18. Назвати і охарактеризувати функції кредиту.
19. Назвати принципи кредитування та пояснити в чому полягає їх зміст і значення.
20. Яка процентна ставка називається обліковою?
21. Розмір процентної ставки банкам встановлює:
- а) НБУ;
- б) сам банк;
- в) банки домовляються між собою;
- г) ринок;
- д) асоціація банків;
- е) Міністерство фінансів.
22. Які чинники обумовлюють розмір позичкового процента?
23. Облікова процентна ставка встановлюється:
- а) НБУ;
- б) Міністерством фінансів;
- в) Кабінетом Міністрів України;
- г) Асоціацією банків;
- д) комерційними банками.
24. Маржа — це:
- а) ціна грошей;
- б) дохід, який отримує банк від кредитних операцій;

- в) банківська операція, пов'язана з кредитуванням;
 - г) банківська послуга кредитного характеру;
 - д) перевищення процентної ставки за кредит над депозитною процентною ставкою;
 - е) різниця між облігаційною і депозитною процентними ставками.
25. Назвати форми забезпечення повернення кредиту.
26. Яким повинно бути забезпечення кредиту?

Література [5; 24; 25; 28–31; 40; 44; 45; 56]

Тема 6. Кредитна система

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Вивчаючи тему, потрібно засвоїти сутність поняття “кредитна система” в широкому та вузькому розумінні. Необхідно звернути увагу на передумови формування та схему побудови кредитної системи. До складу її входять Центральний банк, комерційні банки та небанківські фінансово-кредитні установи. Центральний та комерційні банки формують банківську систему, а небанківські фінансово-кредитні установи становлять парабанківську систему.

Основною ланкою кредитної системи є банки. Вони основні посередники на грошовому ринку.

Необхідно звернути увагу на визначення суті банку. Треба засвоїти, що банком є установа, яка виконує три базові операції: акумулює тимчасово вільні кошти, здійснює розрахунки між суб'єктами економічної діяльності, надає кредити.

Особливу увагу потрібно звернути на побудову банківської системи в нашій країні, в Україні вона двохрівнева. На першому рівні – Національний банк, на другому – комерційні банки.

Основним призначенням Центрального банку є здійснення грошово-кредитної політики з метою забезпечення сталості національної грошової одиниці.

Центральний банк виконує ряд функцій: емісійну; банк банків; орган банківського регулювання та нагляду; банкір і фінансовий агент уряду; провідник грошово-кредитної політики.

Вивчаючи тему, необхідно розглянути походження центральних банків та їх розвиток, а також становлення Національного банку в Україні.

Стосовно банків другого рівня слід зазначити, що крім базових вони можуть виконувати ряд інших операцій залежно від сектора ринку і потреб клієнтів, на яких банк орієнтує свою діяльність.

За видами операцій банки поділяються на універсальні і спеціалізовані. Універсальні банки виконують широкий набір операцій, обслуговують різні галузі господарства.

Спеціалізовані банки орієнтуються на обслуговування певної галузі чи сектора ринку.

Залежно від форми власності банки поділяються на державні, приватні, колективні.

За розмірами капіталу розрізняють малі, середні та великі банки.

Залежно від організаційної форми банки поділяються на товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства, державні.

Потрібно звернути увагу на функції, які виконує банківська система, а саме: трансформаційну, емісійну та стабілізаційну. Необхідно знати сутність кожної з них.

Особливо треба зупинитись на проблемі стійкості банківської системи, звернути увагу на шляхи її забезпечення. Необхідно виділити показники, які характеризують фінансову стійкість банку та інші економічні нормативи.

Вивчаючи тему, слід звернути увагу на особливості становлення і розвитку комерційних банків в Україні.

Крім банків, посередниками на грошовому ринку є небанківські фінансово-кредитні установи. Необхідно усвідомити відмінності між ними та банками. Діяльність небанківських фінансово-кредитних установ не пов'язана з використанням трьох базових операцій банків, залучення коштів цими установами не є депозитним. У зв'язку з цим діяльність цих установ не впливає на пропозицію грошей і на них не поширюються вимоги щодо обов'язкового резервування.

При вивченні теми необхідно звернути увагу на склад парабанківської системи, на характеристику і функції її установ.

Потрібно з'ясувати механізм функціонування основних видів небанківських фінансово-кредитних установ.

Індивідуальне завдання

Характеристика основних видів небанківських фінансово-кредитних установ.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо учасників фінансового ринку.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Банківська система: сутність та завдання.
2. Роль Центрального банку в економіці країни.
3. Роль комерційних банків в економіці країни.

Ключові терміни

Кредитна система, банківська система, парабанківська система, банк, небанківські фінансово-кредитні установи, банки першого рівня, банки другого рівня, спеціалізований банк, стійкість банківської системи, фінансова компанія, страхова компанія, ломбард, функції банківської системи.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Дати визначення поняття “кредитна система”.
2. Характеристика складових елементів кредитної системи.
3. Які функції виконує кредитна система?
4. Розкрити сутність банківської та парабанківської системи.
5. Яка побудова банківської системи в Україні?
6. Які інституції належать до банків?
7. Які базові операції повинні виконувати банки?
8. Які функції виконує банківська система?
9. Визначити, які ланки кредитної системи беруть участь у поповненні маси грошей в обороті:
 - а) небанківські кредитні установи та банки;
 - б) комерційні банки;
 - в) НБУ;
 - г) НБУ та комерційні банки;
 - д) банки першого рівня та банки другого рівня.
10. Визначити, які інституції займаються акумулюванням і постачанням довгострокових капіталів:
 - а) фінансові компанії;
 - б) Центральний і комерційні банки;
 - в) пенсійні фонди;
 - г) страхові компанії;

- д) Центральний банк;
е) комерційні банки.
11. Визначити, які фінансово-кредитні установи спеціалізуються на кредитуванні продажу споживчих товарів:
- а) пенсійні фонди;
б) трастові компанії;
в) фінансові компанії;
г) страхові компанії;
д) усі комерційні банки;
е) ощадні банки.
12. Визначити, які установи займаються акумуляцією заощаджень своїх членів та взаємним кредитуванням:
- а) спеціалізовані банки;
б) усі фінансово-кредитні установи;
в) універсальні банки;
г) ощадні банки;
д) кредитні спілки;
е) фінансові компанії;
є) страхові і пенсійні товариства.
13. Назвати види спеціалізованих фінансово-кредитних установ.
14. Назвати специфічні риси банківської системи.
15. Які банки виникли раніше — центральні чи комерційні?
16. У чому полягає основне призначення Центрального банку?
17. Які функції виконує Центральний банк?
18. З'ясувати, кому належить право монопольної емісії банкнот:
- а) Міністерству фінансів і НБУ;
б) Міністерству фінансів;
в) НБУ;
г) НБУ і комерційним банкам;
д) Міністерству фінансів, НБУ і комерційним банкам.
19. Який банк є емісійним?
20. Який статус Центрального банку є найбільш доцільним і чому?
21. Які банки належать до універсальних?
22. За якими ознаками здійснюється класифікація комерційних банків? Назвати їх види.
23. З'ясувати, які установи належать до спеціалізованих банків:
- а) діяльність яких контролюється спеціальними державними органами;
б) які належать до парабанківської системи;

- в) які займаються залученням коштів населення;
г) діяльність яких сконцентрована на обслуговуванні певних сфер економіки чи виконанні певних видів операцій.
24. Коли встановлюється норма обов'язкового резервування і як вона впливає на величину вільних резервів?
25. Пояснити завдання центральних банків.
26. Розкрити сутність поштово-ощадних установ та пояснити їх призначення.
27. Які операції виконують комерційні банки?

Література [1; 6; 24; 25; 28; 30; 31; 38; 56]

Тема 7. Послуги комерційних банків

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

При вивченні цієї теми студент повинен зрозуміти призначення комерційних банків в умовах ринкових відносин. До розуміння їх ролі в економіці можна підійти, розглянувши функції, які вони виконують в економіці, та розглянув послуги, які вони надають іншим суб'єктам господарювання. Тому в першу чергу слід говорити про зміст їх основних функцій:

- залучення вільних грошових коштів;
- ефективний розподіл залучених вільних грошових коштів у ході активних операцій;
- посередник у грошових розрахунках;
- депозитна емісія.

Потім слід зрозуміти та засвоїти сутність активних та пасивних операцій банків.

Практично усі суб'єкти господарювання користуються послугами банків, тобто у них виникає проблема вибору банку для обслуговування. Студенту потрібно засвоїти, що при вирішенні цієї проблеми необхідно знати таку інформацію:

- 1) вид банку (універсальний або спеціалізований);
- 2) перелік і вартість його послуг;
- 3) показники обсягу капіталу, прибутку, рентабельності та інші показники діяльності банку;
- 4) оцінка надійності банків фахівцями (експертами).

Джерелами цієї інформації є: 1) контакти з банківськими робітниками; 2) контакти з їх клієнтами; 3) спеціалізовані засоби інформації.

Експерти банківської діяльності використовують різні системи рейтингових оцінок, оцінюючи банк як надійний, добрий, задовільний. Однією із таких систем є система рейтингової оцінки CAMEL.

При вивченні теми студенту потрібно засвоїти, що банківських послуг багато, їх розподіляють на такі групи:

- 1) розрахунково-касове обслуговування;
- 2) кредитні послуги;
- 3) депозитні;
- 4) інвестиційні;
- 5) послуги пов'язані з зовнішньоекономічною діяльністю (валютні послуги);
- 6) трастові;
- 7) депозитарні;
- 8) консультаційні;
- 9) кредитні та платіжні картки.

Практично усі клієнти банків потребують розрахунково-касового обслуговування, яке передбачає відкриття рахунків у банку і надання можливості клієнту здійснювати безготівкові розрахунки, здавати та отримувати готівку.

Значної уваги потребує вивчення кредитних послуг банків. При цьому слід зрозуміти, що таке система та механізм банківського кредитування, вивчити класифікацію та функції банківського кредиту, ознайомитись зі змістом кредитних договорів та із сутністю окремих видів банківського кредиту.

Окремими видами банківського кредиту є: контокорентний кредит, ломбардний кредит, іпотечний кредит, роловерний кредит; револьверний кредит; кредитна лінія; консорціумний кредит. До складу кредитних послуг також належать лізинг, факторинг та форфейтинг.

Окремої уваги студента заслуговує вивчення суті банківських операцій з векселями: облік векселів; позики за спеціальним рахунком, забезпечення векселями; інкасування векселів; доміциляція векселів; акцептний кредит.

Закінчуючи вивчення теми, студенту слід ознайомитися зі змістом депозитних, депозитарних, трастових, інвестиційних та консультаційних послуг банків.

Індивідуальне завдання

Механізм банківського кредитування.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо дії механізму банківського кредитування.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Розрахунково-касове обслуговування та операції банків з вексями.
2. Кредитні послуги банків.
3. Інвестиційні та депозитарні послуги банків.

Ключові терміни

Функції банків; розрахунково-касове обслуговування; кредитні послуги; депозитні послуги; інвестиційні послуги; послуги, пов'язані з зовнішньоекономічною діяльністю (валютні послуги); трастові послуги; депозитарні послуги; консультаційні послуги; система та механізм банківського кредитування; контокорентний кредит, ломбардний кредит, іпотечний кредит, роловерний кредит; револьверний кредит; кредитна лінія; консорціумний кредит; лізинг; факторинг; форфейтинг.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Визначити, як називається кредит, що надається групою банків:
 - а) іпотечний;
 - б) контокорентний;
 - в) консорціумний;
 - г) нестандартний.
2. Визначити, як називається кредит, надання якого пов'язане з відкриттям банком особливого рахунка, який виконує і роль поточного і роль кредитного:
 - а) консорціумний;
 - б) контокорентний;
 - в) ломбардний;
 - г) платіжний.
3. Визначити, як називається кредит, який надається шляхом списання коштів з рахунка понад їх залишків:
 - а) кредитна лінія;
 - б) овердрафт;

- в) бланковий;
 - г) гарантований.
4. Факторинг використовується підприємствами:
- а) якщо немає надії отримати платежі у строк;
 - б) якщо існує потреба у швидкому отриманні грошей;
 - в) якщо це є умовою договору з боржниками;
 - г) усі відповіді неправильні.
5. Кредит, заставою за яким є нерухоме майно, називається:
- а) кредитною лінією;
 - б) овердрафтом;
 - в) іпотечним;
 - г) бланковим.
6. Кредитування експорту шляхом купівлі банком векселів називається:
- а) факторингом;
 - б) овердрафтом;
 - в) форфетуванням;
 - г) лізингом.
7. Кредит, який не має забезпечення, називається:
- а) відкритою лінією;
 - б) факторингом;
 - в) бланковим;
 - г) онкольним.
8. Вид кредиту, що повинен повертатись за першою вимогою, називається
- а) поточним;
 - б) онкольним;
 - в) бланковим;
 - г) комерційним.
9. Аванс покупця продавцю є різновидом:
- а) онкольного кредиту;
 - б) фінансового кредиту;
 - в) комерційного кредиту;
 - г) факторингу.
10. Комерційним кредитом є:
- а) будь-який вид кредиту;
 - б) кредит від банківської установи;
 - в) кредит продавця покупцю;
 - г) усі відповіді неправильні.

11. Комерційні банки, їх види та функції.
 12. Як здійснити вибір банку для обслуговування.
 13. Сутність кредитних послуг банків.
 14. Характеристика окремих видів банківського кредиту: контокорентного, ломбардного, іпотечного, роловерного; револьверного; консорціумного; кредитної лінії.
 15. Що таке лізинг; факторинг; форфейтинг?
 16. Зміст розрахунково-касового обслуговування.
 17. Види операцій банків з вексями.
 18. Характеристика депозитних, консультаційних, депозитарних та трастових послуг банків.
 19. Закінчити твердження:
 - Система банківського кредитування складається з таких елементів... .
 - Механізм банківського кредитування — це:
- Література* [1; 5–7; 24; 25; 30; 31; 38; 41; 56]

Тема 8. Міжнародні валютні відносини

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Валюта у широкому розумінні — це грошова одиниця будь-якої країни. Часто під валютою розуміють грошову одиницю іноземних країн. Щоб уникнути непорозумінь, використовують поняття “валюта України” та “іноземна валюта”. А враховуючи використання у практиці міжнародних економічних відносин багатьох видів фінансових інструментів, для їх визначення використовується поняття “валютні цінності”.

До складу “валютних цінностей” входять:

- валюта України — грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у внесках у банківських та інших кредитно-фінансових установах на території України;
- платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України;

- іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України;
- платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені в іноземній валюті або банківських металах;
- банківські метали — це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

З поняттям валютні цінності пов'язане поняття “валютні операції”, серед них:

- операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- операції, пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

У міжнародних економічних відносинах також використовуються такі поняття: валюта платежу, валюта експортера, валюта імпортера, валюта клірингу, “конвертована валюта”.

Наступним важливим поняттям теми є поняття валютної системи, під якою розуміють форму правової та інституційної організації валютних відносин. Розрізняють національну, регіональну міжнародну та світову валютні системи. Кожна з цих валютних систем складається з певного числа елементів.

Сучасна світова валютна система є результатом поступової трансформації системи “золотого стандарту” до системи плаваючих валютних курсів і важливо розглянути і зрозуміти етапи цієї трансформації. Необхідно також зрозуміти, яке велике значення для розвитку міжнародних економічних відносин має розвиток європейської валютної системи, визначним етапом якого стало впровадження євро.

Далі треба вивчити поняття валютного курсу, під яким розуміють співвідношення при обміні однієї валюти на іншу. Він відображує взаємодію національної економіки зі світовою. Щоб зрозуміти важливість валютного курсу, слід розглянути його функції. Також необхідно знати види валютного курсу: фіксований; плаваючий (вільно або керований); у рамках валютного коридору, офіційний, ринковий; біржовий; продавця; покупця.

Визначення валютного курсу пов'язане з функціонуванням валютного ринку. Валютний ринок — це сукупність установ, інститутів та механізмів, які забезпечують здійснення процесів купівлі-продажу валютних цінностей та валютних розрахунків. Необхідно розглянути особливості функціонування валютного ринку в Україні.

На наступному етапі вивчення теми необхідно розглянути валютне регулювання в Україні.

Валютне регулювання в Україні здійснюється на основі чинного законодавства з метою забезпечення сталості валютного курсу і включає в себе:

- порядок організації торгівлі іноземною валютою;
- порядок використання надходжень в іноземній валюті;
- порядок організації розрахунків в іноземній валюті;
- ліцензування здійснення валютних операцій;
- обов'язковість щодо декларування валютних цінностей та іншого майна;
- регулювання валютного (обмінного) курсу;
- обов'язковість звітності про валютні операції;
- валютний контроль з боку держави за здійсненням валютних операцій.

Головним органом валютного регулювання та валютного контролю є Національний банк України (НБУ), який у своїй діяльності використовує такі методи регулювання валютного курсу: валютна інтервенція, девальвація, ревальвація, встановлення валютного коридору. Важливою складовою діяльності НБУ у сфері валютного регу-

лювання та валютного контролю є складання та регулювання платіжного балансу.

Індивідуальне завдання

Розвиток міжнародної валютної системи.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо розвитку міжнародної валютної системи.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Валютне регулювання в Україні.
2. Роль НБУ у складанні платіжного балансу.
3. Міжнародні кредитні відносини.
4. Міжнародні кредитно-фінансові установи.

Ключові терміни

Валюта; “валютні цінності”; валютні операції; валютний курс; валютний ринок; валютна система; валютне регулювання; валютна інтервенція, девальвація, ревальвація; платіжний баланс.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. З'ясуйте, в якому році було введено систему плаваючих валютних курсів:
 - а) 1944;
 - б) 1976;
 - в) 1922;
 - г) 1912.
2. Ситуація зниження курсу національної валюти називається:
 - а) деномінацією;
 - б) інфляцією;
 - в) ревальвацією;
 - г) девальвацією.
3. Функцією валютного курсу не є:
 - а) засіб інтернаціоналізації грошових відносин;
 - б) порівняння цінових структур окремих країн;
 - в) порівняння цін на світовому та місцевому ринку;

- г) усе зазначене.
4. Визначити, в якому році відбулась Бреттон-Вудська конференція:
- а) 1944;
 - б) 1922;
 - в) 1976;
 - г) 1917.
- 5) Визначити, що не є елементом національної валютної системи:
- а) масштаб цін;
 - б) система міждержавних розрахунків;
 - в) режим валютного курсу;
 - г) грошова одиниця.
6. Ситуація підвищення курсу національної валюти називається:
- а) деномінацією;
 - б) інфляцією;
 - в) ревальвацією;
 - г) девальвацією.
7. Валюта, в якій оплачується товар при зовнішньоторговельній операції, це:
- а) конвертована;
 - б) іноземна;
 - в) валюта платежу;
 - г) валюта клірингу.
8. З'ясуйте, що не є складовою платіжного балансу:
- а) торговий баланс;
 - б) сальдо трансфертів;
 - в) рахунок операцій з капіталом;
 - г) баланс активів.
9. Поняття валюти та її види.
10. Функції валютного курсу.
11. Види та методи визначення валютного курсу.
12. Методи регулювання валютного курсу.
13. Зміст валютного регулювання в Україні.
14. Валютний ринок, його загальна характеристика.
15. Поняття та склад національної валютної системи.
16. Поняття та склад світової валютної системи.
17. Поняття та склад регіональної валютної системи.

18. Характеристика методів регулювання валютного курсу: валютна інтервенція, девальвація, ревальвація, встановлення валютного коридору.
19. Поняття та структура платіжного балансу.
20. Регулювання платіжного балансу.
21. Етапи розвитку світової валютної системи.
22. Завдання та повноваження НБУ у сфері валютного регулювання та валютного контролю.
23. Закінчити твердження: Конвертованість валюти — це... .

Література [4; 6; 21; 22; 24; 25; 30–33; 56]

Змістовий модуль II. Теорія фінансів

Тема 9. Сутність фінансів та склад фінансової системи

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Фінанси як навчальна та наукова дисципліна, зв'язок з іншими економічними дисциплінами. Фінанси як економічна категорія, зв'язок та відмінність від категорій “гроші”, “кредит” та інших категорій, пов'язаних із розподілом національного доходу.

Функції фінансів як прояв їх сутності. Дискусія щодо кількості функцій фінансів. Зміст розподільчої та контрольної функції фінансів. Об'єктивний характер фінансових відносин та їх вплив на розвиток суспільного виробництва.

Поняття та сутність фінансових ресурсів. Фондова форма формування та використання фінансових ресурсів. Поняття фінансової системи. Наявність різних підходів до визначення складу фінансової системи. Фінанси підприємств як складова фінансової системи. Питання про включення до переліку сфер фінансових відносин фінансів населення та страхування. Роль фінансового ринку у функціонуванні фінансової системи.

Індивідуальне завдання

Розвиток фінансової системи України.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо розвитку фінансової системи.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Склад і завдання фінансової системи.
2. Сутність та класифікація фінансових ресурсів.
3. Види та інструменти фінансових ринків.
4. Об'єктивний характер фінансових відносин та їх вплив на розвиток суспільного виробництва.

Ключові терміни

Фінанси, фінансові ресурси, фондова форма фінансових ресурсів, фінансова система, фінансовий ринок.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Сутність фінансів та фінансових ресурсів.
2. Роль фінансів в умовах ринкової економіки.
3. Фондова форма формування та використання фінансових ресурсів.
4. Функції фінансів і їх взаємозв'язок з іншими економічними категоріями.
5. Фінансова система та її склад.
6. Фінанси підприємств як складова фінансової системи.
7. Роль фінансового ринку у функціонуванні фінансової системи.

Література [17; 19; 20; 53; 54]

Тема 10. Державні фінанси, фінансова політика та фінансовий механізм

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Поняття та роль державних фінансів у економічному житті держави. Склад державних фінансів України. Сутність та завдання фінансової політики. Фінансова політика як складова економічної та соціальної політики держави.

Поняття та склад фінансового механізму. Зміст процесу формування та вдосконалення фінансового механізму України.

Система управління державними фінансами. Об'єкти, суб'єкти, функції управління. Фінансові показники.

Сутність та завдання фінансового планування. Зведений фінансовий баланс держави. Методи здійснення фінансової діяльності на державному рівні: методи формування та методи розподілу фінансових ресурсів. Сутність, види та форми фінансового контролю. Зна-

чення фінансового контролю у реалізації фінансової політики та фінансових планів.

Індивідуальне завдання

Зміст та інструменти фінансової політики.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо фінансової політики.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Фінансова політика держави.
2. Сутність, види та завдання фінансового контролю.
3. Методи фінансового планування.

Ключові терміни

Фінансова політика держави, фінансовий контроль, фінансове планування, зведений баланс держави.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Державні фінанси України.
2. Фінансова політика держави.
3. Поняття та складові елементи фінансового механізму.
4. Системи управління державними фінансами.
5. Об'єкти, суб'єкти, функції державного управління фінансами.
6. Фінансове планування. Зведений баланс держави.
7. Сутність, види і форми фінансового контролю.

Література [17; 19; 20; 53; 54; 55]

Тема 11. Бюджетна система як основна ланка державних фінансів

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Сутність бюджету як економічної та юридичної категорії та фінансового плану. Розподільча, регулююча та контролююча функції бюджету.

Бюджетна система та бюджетний устрій України.

Поняття доходів та витрат бюджету. Необхідність та порядок розподілу доходів та витрат між окремими видами бюджетів України.

Бюджетний процес як сукупність дій державних установ щодо складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів. Склад та характеристика частин бюджетного процесу.

Державні органи, що беруть участь у бюджетному процесі, їх права та обов'язки.

Органи, мета та зміст бюджетного контролю.

Індивідуальне завдання

Склад та характеристика частин бюджетного процесу.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо складу та характеристики частин бюджетного процесу.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Бюджетний процес.
2. Сутність, види та завдання бюджетного контролю.
3. Бюджетна система та бюджетний устрій України.

Ключові терміни

Бюджет, бюджетний контроль, бюджетний устрій, доходи та витрати бюджету.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Бюджет як економічна та юридична категорія і фінансовий план.
2. Бюджетна система і бюджетний устрій.
3. Структура бюджетної системи.
4. Бюджетний процес та його елементи.
5. Класифікація доходів державного бюджету.
6. Розподіл податків між ланками фінансової системи.
7. Класифікація витрат державного бюджету.
8. Джерела та методи формування доходів бюджету.
9. Організація виконання бюджету.

Література [16; 17; 19; 20; 53–55]

Тема 12. Державний бюджет та бюджетно-податкова політика

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Державний бюджет України як основний фінансовий план держави, його роль в економічному та соціальному житті суспільства.

Бюджетна класифікація як групування доходів та витрат бюджету. Структура бюджетної класифікації. Доходи державного бюджету та методи їх формування.

Видатки державного бюджету, їх класифікація. Поточні видатки та видатки розвитку. Захищені статті бюджету.

Поняття та види бюджетного дефіциту. Способи фінансування бюджетного дефіциту та наслідки їх використання.

Зміст та завдання бюджетно-податкової політики держави. Необхідність погодження бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики.

Індивідуальне завдання

Способи фінансування бюджетного дефіциту.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо способів фінансування бюджетного дефіциту.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Бюджетна політика держави.
2. Сутність та завдання бюджетно-податкової політики держави.
3. Поняття та види бюджетного дефіциту.

Ключові терміни

Бюджет, бюджетний контроль, бюджетний устрій, доходи та витрати бюджету, бюджетно-податкова політика, бюджетний дефіцит.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Організація і порядок виконання бюджетів.
2. Доходи і видатки Державного бюджету України.
3. Мета і суб'єкти бюджетного контролю.

4. Внутрішній та зовнішній борг України Бюджетна політика держави.
5. Сутність та завдання бюджетно-податкової політики держави.
6. Поняття та види бюджетного дефіциту.
7. Способи фінансування бюджетного дефіциту та наслідки їх використання.
8. Необхідність погодження бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики.

Література [16; 17; 19; 20; 40; 53–55]

Тема 13. Податки як основне джерело доходів держави. Податкова система

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Поняття, сутність та функції податків, їх класифікація.

Поняття та завдання податкової системи, характеристика основних елементів податкової системи. Правові та організаційні основи функціонування податкової системи.

Розподіл податків між ланками фінансової системи. Вплив податкового тиску на розвиток економіки. Крива Лафера і формування ефективної податкової політики.

Характеристика основних податків, що сплачуються підприємствами.

Індивідуальне завдання

Розвиток податкової системи.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо розвитку податкової системи.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Податкова політика: поняття податкової політики та її напрями.
2. Порядок і форми розрахунків з бюджетом.
3. Ухилення від податків у сфері міжнародного бізнесу та його напрями.
4. Пільги за податком на додану вартість. Порядок і методи обчислення податку на додану вартість.

Ключові терміни

Податок, функції податків; податкова політика; податок на додану вартість; валютна система; ставка оподаткування; загальнодержавні та місцеві податки, девальвація, ревальвація; платіжний баланс.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Сутність податків.
2. Функції податків.
3. Елементи податку.
4. Класифікація податків, її ознаки.
5. Наукові основи побудови податкової системи.
6. Податки в системі державних доходів.
7. Поняття податкової системи і вимоги до неї.
8. Обсяг видатків бюджету як визначальна база побудови податкової системи.
9. Права й відносини власності як юридична основа встановлення податків.
10. Принципи оподаткування.
11. Податкова служба держави, склад податкової служби України.
12. Поняття ухилення від податків.
13. Сутність податку на додану вартість, його зародження та розвиток.
14. Акцизний збір як форма специфічних акцизів.
15. Сутність митної справи, її термінологія.
16. Мито як джерело доходів бюджету, митна політика.
17. Прибуткове оподаткування в системі податків з підприємств та організацій.
18. Прибутковий податок з громадян.
19. Підстави і мета встановлення плати за ресурси.
20. Склад місцевих податків та зборів і порядок їх встановлення.

Література [11–14; 17; 19; 20; 47; 53–55]

Тема 14. Роль цільових фінансових фондів та місцевих фінансів у фінансовій системі країни

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Поняття цільових фінансових фондів та їх призначення. Цільові бюджетні та позабюджетні фонди. Економічні, соціальні та суспіль-

но-політичні цільові фінансові фонди. Завдання та джерела формування коштів фонду соціального страхування та Пенсійного фонду України.

Роль місцевих фінансів у вирішенні проблем місцевого самоврядування. Соціальні завдання місцевих бюджетів. Зв'язок місцевих бюджетів з Державним бюджетом України.

Індивідуальне завдання

Порядок та призначення цільових фінансових фондів.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо порядку створення цільових фінансових фондів.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Завдання та джерела формування цільових бюджетних фондів.
2. Завдання та джерела формування цільових позабюджетних фондів.
3. Сутність та завдання Пенсійного фонду.
4. Сутність та завдання фонду соціального страхування.

Ключові терміни

Цільові фінансові фонди, бюджетні та позабюджетні фонди, фонд соціального страхування, Пенсійний фонд.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Призначення цільових фінансових фондів.
2. Порядок формування та використання цільових бюджетних та позабюджетних фондів.
3. Соціальна роль коштів фонду соціального страхування та Пенсійного фонду України.
4. Роль місцевих фінансів у вирішенні проблем місцевого самоврядування.

Література [16; 17; 19; 20; 53; 54]

Тема 15. Державний кредит як складова державних фінансів

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Державний кредит як економічна категорія і як джерело фінансових ресурсів.

Держава як позичальник, як кредитор і як гарант кредитних зобов'язань.

Класифікація державного кредиту. Зовнішній та внутрішній державний кредит.

Необхідність та економічна сутність державного кредиту. Завдання управління державним кредитом. Поняття державного боргу та його види. Капітальний та поточний державний борг. Методи управління державним боргом: консолідація, уніфікація, анулювання позик та ін. Проблеми отримання та повернення міжнародних кредитів.

Індивідуальне завдання

Проблеми управління державним боргом.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо проблеми управління державним боргом.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Державний кредит і його роль у державних фінансах.
2. Капітальний та поточний державний борг, формування та погашення.
3. Проблеми залучення та повернення міжнародних кредитів.

Ключові терміни

Державний кредит, капітальний та поточний державний борг, консолідація, уніфікація, анулювання займів, міжнародний кредиті.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Економічна сутність державного кредиту.
2. Державний кредит як економічна категорія, його класифікація.
3. Принципи та методи управління державним кредитом.
4. Зовнішній та внутрішній державний кредит.
5. Управління державним боргом.

Література [6; 16; 17; 20; 53; 55]

Тема 16. Сутність і призначення страхування

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Страховання як особливий вид фінансових відносин. Роль страхування в системі ринкових відносин. Функції страхування. Класифікація страхування. Форми, галузі та види страхування. Поняття та економічна сутність страхових фондів.

Централізовані страхові фонди та їх призначення.

Формування фондів самострахування суб'єктами ринкових відносин.

Джерела утворення та принципи використання страхового фонду страховика.

Поняття та особливості функціонування страхового ринку. Функції та учасники страхового ринку.

Індивідуальне завдання

Формування фондів самострахування суб'єктами ринкових відносин.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо способів формування фондів самострахування суб'єктами ринкових відносин.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Роль страхування у системі ринкових відносин.
2. Види страхування.
3. Функції та учасники страхового ринку.

Ключові терміни

Страховання, страхові фонди, фонди самострахування, страховий ринок.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Поняття, функції та класифікація страхування.
2. Страхові фонди, їх види і призначення.

3. Поняття, функції та учасники страхового ринку, особливості фінансових відносин у сфері страхування.
4. Функції, учасники та державне регулювання страхового ринку.
Література [17; 19; 20; 53; 54; 55]

Тема 17. Валютно-фінансові відносини. Валютні фонди

Зміст матеріалу для самостійного опрацювання

Економічна сутність валютно-фінансових відносин. Особливості валютно-фінансових відносин у країнах з різним рівнем конвертованості валюти.

Поняття валютного фонду та його призначення.

Види державних фінансових фондів. Джерела формування валютних фондів і напрями їх використання.

Участь України у міжнародних валютних фондах.

Валютний ринок: його функції та учасники. Регулювання діяльності валютного ринку з боку держави.

Індивідуальне завдання

Валютне регулювання і створення валютних фондів.

Тип завдання: опрацювання навчально-методичної, монографічної, періодичної та інформаційно-довідкової літератури з проблем теми.

Мета завдання: опанування студентами теоретичних знань щодо засобів валютного регулювання і створення валютних фондів.

Самостійна робота:

Підготувати реферат.

Теми рефератів

1. Регулювання діяльності валютного ринку.
2. Формування та використання коштів валютних фондів.
3. Участь України в міжнародних валютних фондах.

Ключові терміни

Валютно-фінансові відносини, валютний фонд, доходи та витрати бюджету, бюджетно-податкова політика, валютний ринок.

Питання для самоконтролю і самоперевірки знань та співбесіди

1. Поняття та зміст валютно-фінансових відносин.
2. Формування та використання валютних фондів державою.

3. Поняття та функції валютного ринку.
4. Правові основи регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Література [4; 6; 19; 20; 32; 33; 45; 48; 53; 54]

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семинар 1

Тема 1. Основні положення теорії грошей

Питання для обговорення

1. Походження грошей. Теорії їх виникнення.
2. Сутність грошей як специфічного товару.
3. Функції грошей.
4. Зміна економічної ролі золота.
5. Виникнення і природа сучасних грошей.
6. Функціональні форми грошей. Грошові агрегати.
7. Погляди на природу грошей та джерело їх вартості.
8. Основні положення кількісної теорії.
9. Зміна поглядів на роль грошей в економіці.
10. Дискусія між представниками різних економічних течій про доцільність здійснення грошово-кредитної політики.

Література [22; 24–26; 29; 30; 31; 34; 40; 44; 50; 56]

Тема 2. Ринок грошей і його основні параметри

Питання для обговорення

1. Поняття ринку грошей.
2. Поняття попиту на гроші. Економічні моделі попиту на гроші.
3. Емісія грошей і її характер.
4. Створення грошей банками.
5. Загальна модель пропозиції грошей.
6. Функції фінансового ринку.
7. Поняття вартості грошей.
8. Характеристика інструментів та особливості функціонування видів фінансового ринку.
9. Погляди кейнсіанців і монетаристів на механізм встановлення рівноваги на грошовому ринку.

Література [18; 22–26; 29; 30; 31; 44; 45; 50; 56]

Семінар 2

Тема 3. Грошовий оборот та грошова система

Питання для обговорення

1. Поняття та структура грошового обороту.
2. Поняття, класифікація та завдання грошової системи.
3. Зміст, типи та інструменти грошово-кредитної політики.
4. Інфляція, її види та вплив на економічні процеси.
5. Види грошових реформ.

Література [22; 24; 25; 28; 30; 31; 34; 45; 56]

Тема 4. Система безготівкових розрахунків та регулювання готівкового грошового обороту

Питання для обговорення

1. Завдання та складові системи безготівкових розрахунків.
2. Характеристика та вибір форми безготівкових розрахунків.
3. Вексель у господарському обороті.
4. Мета, принципи та складові регулювання обігу готівки.

Література [8; 23–25; 27; 30; 34; 35; 40; 44; 50]

Тема 5. Місце кредиту в ринковій економіці

Питання для обговорення

1. Походження, необхідність та сутність кредиту.
2. Функції та теорії кредиту.
3. Форми та види кредиту.
4. Принципи кредитування та форми забезпечення кредиту.
5. Природа позичкового процента.
6. Розвиток кредиту в Україні.

Література [5; 24; 25; 28–31; 40; 44–56]

Тема 6. Кредитна система

Питання для обговорення

1. Поняття, склад та функції кредитної системи.
2. Сутність та функції банківської системи.
3. Стан банківської системи України.
4. Центральний банк як головний елемент кредитної системи.

5. Призначення і типи комерційних банків.
6. Характеристика і типи спеціалізованих кредитно-фінансових установ.

Література [1; 6; 24; 25; 28; 30; 31; 38; 56]

Семінар 4

Тема 7. Послуги комерційних банків

Питання для обговорення

1. Вибір банку для обслуговування.
2. Організація банками розрахунково-касового обслуговування.
3. Кредитні послуги банків і їх роль у ринковій економіці.
4. Сутність депозитних, депозитарних та інших видів послуг.

Література [1; 5–7; 24; 25; 30; 31; 38; 41; 56]

Тема 8. Міжнародні валютні відносини

Питання для обговорення

1. Поняття, види та призначення валютної системи.
2. Еволюція системи валютних відносин і формування сучасної світової валютної системи.
3. Виникнення та розвиток Європейської валютної системи.
4. Поняття та види валюти та валютного курсу.
5. Функціонування та завдання валютного ринку.
6. Валютне регулювання в Україні.

Література [4; 6; 21; 22; 24; 25; 30–33; 56]

Змістовий модуль II. Теорія фінансів

Семінар 5

Тема 9. Сутність фінансів та склад фінансової системи

1. Об'єктивні передумови виникнення та розвитку фінансів.
2. Сутність та форми фінансового забезпечення відтворювального процесу.
3. Поняття фінансової системи.
4. Необхідність фінансів в умовах ринкової економіки.
5. Права і обов'язки органів виконавчої влади в області управління фінансами.
6. Фінанси державних підприємств і організацій.

Література [17; 19; 20; 53; 54]

Тема 10. Державні фінанси, фінансова політика та фінансовий механізм

1. Поняття та роль державних фінансів в економічному житті держави.
2. Поняття та склад фінансового механізму.
3. Система управління державними фінансами.
4. Сутність, види та форми фінансового контролю.

Література [17; 19; 20; 53–55]

Семінар 6

Тема 11. Бюджетна система як основна ланка державних фінансів

1. Сутність бюджету як економічної та юридичної категорії та фінансового плану.
2. Бюджетна система та бюджетний устрій України.
3. Поняття доходів та витрат бюджету.
4. Бюджетний процес.
5. Державні органи, що беруть участь у бюджетному процесі, їх права та обов'язки.
6. Органи, мета та зміст бюджетного контролю.

Література [16; 17; 19; 20; 53–55]

Тема 12. Державний бюджет та бюджетно-податкова політика

1. Державний бюджет України як головний фінансовий план держави.
2. Бюджетна класифікація. Структура бюджетної класифікації.
3. Доходи державного бюджету та методи їх формування.
4. Видатки державного бюджету, їх класифікація.
5. Поняття та види бюджетного дефіциту.
6. Зміст та завдання бюджетно-податкової політики держави.
7. Необхідність погодження бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики.

Література [16; 17; 19; 20; 40; 53–55]

Семінар 7

Тема 13. Податки як основне джерело доходів держави. Податкова система

1. Сутність податків.
2. Функції податків.
3. Елементи податку.
4. Класифікація податків, її ознаки.
5. Наукові основи побудови податкової системи.
6. Податки в системі державних доходів.
7. Поняття податкової системи і вимоги до неї.
8. Принципи оподаткування.
9. Податкова політика: поняття податкової політики та її напрями.

Література [11–14; 17; 19; 20; 47; 53–55]

Тема 14. Роль цільових фінансових фондів та місцевих фінансів у фінансовій системі країни

1. Поняття цільових фінансових фондів та їх призначення.
2. Цільові бюджетні та позабюджетні фонди.
3. Економічні, соціальні та суспільно-політичні цільові фінансові фонди.
4. Завдання та джерела формування коштів фонду соціального страхування та Пенсійного фонду України.
5. Роль місцевих фінансів у вирішенні проблем місцевого самоврядування.

Література [16; 17; 19; 20; 53; 54]

Тема 15. Державний кредит як складова державних фінансів

1. Державний кредит як економічна категорія і як джерело фінансових ресурсів.
2. Держава як позичальник, як кредитор і як гарант кредитних зобов'язань.
3. Класифікація державного кредиту. Зовнішній та внутрішній державний кредит.
4. Необхідність та економічна сутність державного кредиту.
5. Поняття державного боргу та його види.
6. Проблеми отримання та повернення міжнародних кредитів.

Література [6; 16; 17; 20; 53; 55]

Семинар 8

Тема 16. Сутність і призначення страхування

1. Страхування як особливий вид фінансових відносин.
2. Роль страхування у системі ринкових відносин.
3. Функції страхування. Класифікація страхування.
4. Централізовані страхові фонди та їх призначення.
5. Формування фондів самострахування суб'єктами ринкових відносин.
6. Джерела утворення та принципи використання страхового фонду страховика.
7. Поняття та особливості функціонування страхового ринку.

Література [17; 19; 20; 53–55]

Тема 17. Валютно-фінансові відносини. Валютні фонди

1. Економічна сутність валютно-фінансових відносин.
2. Види державних фінансових фондів.
3. Валютний ринок: його функції та учасники.
4. Регулювання діяльності валютного ринку з боку держави.

Література [4; 6; 19; 20; 32; 33; 45; 48; 53; 54]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Конституція України. — К.: Феміна, 1996.
2. Про банки та банківську діяльність: Закон України: Затв. постановою ВРУ № 872–12 від 20.03.91 // Відомості ВРУ. — 1991. — № 25. — С. 281.
3. Про державне регулювання ринку цінних паперів: Закон України: Затв. постановою ВРУ № 475/96-ВР від 30.10.96 // Відомості ВРУ. — 1996. — № 51. — С. 292.
4. Про цінні папери та фондову біржу: Закон України: Затв. постановою ВРУ № 1202/12 від 18.06.91 // Відомості ВРУ. — 1991. — № 38. — С.508.
5. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет КМУ зі змін, та допов. № 932-XIV від 14.07.99 // Голос України. — 1999. — 11 серп.
6. Про кредитування: Положення НБУ: Затв. постановою Правління НБУ № 246 від 28.09.95. // Дод. до Вісн. НБУ. — 1995. — С. 23.

7. *Про Національний банк України*: Закон України: Затв. постановою ВРУ № 679-14 від 20.05.99 // Відомості ВРУ. — 1999. — № 29. — С. 238.
8. *Про порядок створення та реєстрації комерційних банків*: Положення НБУ: Затв. постановою Правління НБУ № 77 від 27.03.96 // Дод. до Вісн. НБУ. — 1996. — № 5.— С. 3.
9. *Закон України “Про власність”* від 26.03.91 // Нові закони України. — К., 1991.
10. *Закон України “Про господарські товариства”* від 19.09.91 // Нові закони України. — К., 1991.
11. *Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств”»* від 22.05.97 // Галицькі контракти. — 1997. — № 26.
12. *Закон України “Про податок на додану вартість”* від 03.04.97.
13. *Закон України “Про систему оподаткування”* від 25.06.91 // Галицькі контракти. — 1996. № 42.
14. *Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва*: Указ Президента України від 3 липня 1998 р. № 727.
15. *Положення про валютну біржу Національного банку України* // Контракт. — 1992 — № 21.
16. *Бюджетний кодекс України* // Голос України. — 2001. — № 129. — 24 лип.
17. *Алісов Е. А.* Фінансове право України. — Х.: Еспада.
18. *Бланк І. А.* Основи фінансового менеджменту: У 2 т. — К.: Ніка-центр, 1999. — 1022 с.
19. *Василик О. Д.* Державні фінанси України. — К.: Вища шк., 1997.
20. *Василик О. Д.* Теорія фінансів. — К.: НІОС, 2000.
21. *Гальчинський А.* Сучасна валютна система. — К.: Вища шк., 1993. — 189 с.
22. *Гальчинський А.* Теорія грошей: Навч. посіб. — К.: Основи, 1996. — 413 с.
23. *Гриценко О.* Гроші та грошово-кредитна політика: Навч. посіб. — К.: Основи, 1996. — 180 с.
24. *Гроші та кредит*: Підручник / За ред. Б. Івасіва. — К., 1999. — 402 с.
25. *Гроші та кредит* / За ред. М. Савлука. — К.: КНЕУ, 2000. — 520 с.
26. *Деньги* / Сост. А. Чухно. — К.: Украина, 1997. — 509 с.

27. *Демківський А.* Сучасний вексельний обіг. — К.: Т-во “Знання України”, 1996. — 138 с.
28. *Деньги, кредит, банки: Учебник / Под ред. Кравцовой.* — М., 1994. — 411 с.
29. *Долан Э. Дж и др.* Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Пер. с англ. В. Лукашевича и др. — СПб., 1994. — 496 с.
30. *Іванов В. М.* Деньги и кредит. — К.: МАУП, 2003. — 287 с.
31. *Івасів Б. С.* Гроші та кредит: Підручник — Тернопіль, 2005. — 528 с.
32. *Красавина Л.* Международные валютно-кредитные и финансовые отношения: Учебник. — М.: Финансы и статистика, 1994. — 592 с.
33. *Круглов В.* Основы международных валютно-кредитных и финансовых отношений: Учеб. для вузов. — М.: Инфра-М, 1998. — 432 с.
34. *Лагутін В.* Гроші та грошовий обіг. — К.: Знання, 1998. — 168 с.
35. *Лысенко Ю., Ляшко В.* Вексель в хозяйственном обороте. — К.: Агенция “Пресс-центр”, 1994. — 156 с.
36. *Лисенков Ю., Феттохіна Ю.* Ринок цінних паперів: основні поняття і терміни. — К.: Ін-т банкірів АКБ “Україна”, 1996. — 168 с.
37. *Луців Б.* Лізинг і факторинг як альтернативне джерело кредитування та інструмент збуту: Навч. посіб. — К.: ІСДО, 1993. — 72 с.
38. *Львов Ю.* Банки и финансовый рынок. — СПб.: Культинформ-пресс, 1995. — 528 с.
39. *Ляшенко В.* Фондовые индексы и рейтинги. — Донецк: Сталкер, 1998. — 320 с.
40. *Макконел К., Брю С.* Экономикс. Принципы, проблемы и политика. — М.: Республика, 1992. — 400 с.
41. *Маркова О., Сахарова Л., Сидоров В.* Коммерческие банки и их операции. — М.: Банки и биржи, 1995. — 287 с.
42. *Мендрул О., Шевчук І.* Ринок цінних паперів: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 1998. — 152 с.
43. *Міжнародні валютно-фінансові та кредитні відносини.* — К.: Либідь, 1992. — 145 с.
44. *Мишкін Ф.* Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків. — К.: Основи, 1998. — 963 с.
45. *Національний банк та грошово-кредитна політика / За ред. Ю. Мороза, М. Пуховкіної.* — К., 1999.

46. *Никитин С.* Теории инфляции и их эволюция // Деньги и кредит. — 1995. — № 1.
47. *Податкова система України* / За ред. В. М. Федосова. — К.: Либідь, 1994.
48. *Рязанцева Н. С.* Міжнародні фінанси. — К.: КНЕУ, 2001.
49. *Справочник финансиста предприятия.* — М.: Инфра-М, 1998.
50. *Сакс Д., Ларрен Ф.* Макроэкономика: глобальный подход. — М.: Дело, 1996. — 847 с.
51. *Финансы.* Денежное обращение. Кредит: Учеб. для вузов / Под ред. Дробозиной. — М.: ЮНИТИ, 1997. — 386 с.
52. *Філіпенко А.* Міжнародні валютно-фінансові відносини. — К.: Либідь, 1997. — 246 с.
53. *Финансы* / Под ред. А. М. Ковалевой. — М.: Финансы и статистика, 1996.
54. *Финансы* / Под ред. В. М. Радионовой. — М.: Финансы и статистика, 1995.
55. *Фінанси (теоретичні основи): Підручник* / За ред. М. В. Грідчиної, В. Б. Захожая. — К.: МАУП, 2004. — 312 с.
56. *Щетинін А. І.* Гроші та кредит: Підручник. — К.: Центр навч. л-ри, 2005. — 429 с.

Додаткова

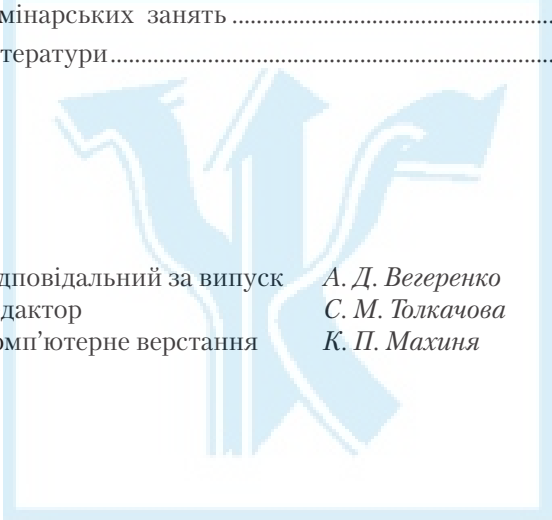
57. *Антонов Н., Пессель М.* Денежное обращение, кредит и банки. — М.: Финстатинформ, 1995. — 270 с.
58. *Банки и банковские операции* / Под ред. Е. Жукова. — М.: Банки и биржи, 1997. — 471 с.
59. *Банківська енциклопедія* / За ред. А. Мороза. — К.: Ельтон, 1993. — 328 с.
60. *Банковская энциклопедия* / Под ред. С. Лукаш. — Днепропетровск: Баланс-аудит, 1994. — 249 с.
61. *Банковское дело* / Под ред. О. Лаврушина. — М.: Страхование товарищество РоСТО, 1992. — 428 с.
62. *Бровкова Е., Продиус И.* Финансово-кредитная система государства. — К.: Сирин, 1997. — 224 с.
63. *Деньги, кредит, банки: Учебник* / Под ред. Кравцовой. — М., 1994. — 411 с.
64. *Жуков А.* Услуги коммерческих банков: зарубежный опыт и практика. — М.: АО “Консалтбанкир”, 1995. — 69 с.

65. *Львов Ю.* Банки и финансовый рынок. — СПб.: Культинформ-пресс, 1995. — 528 с.
66. *Ляшенко В.* Фондовые индексы и рейтинги. — Донецк.: Сталкер, 1998. — 320 с.
67. *Маркова О., Сахарова Л., Сидоров В.* Коммерческие банки и их операции. — М.: Банки и биржи, 1995. — 287 с.
68. *Мендрул О., Шевчук І.* Ринок цінних паперів: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 1998. — 152 с.
69. *Основы* банковского дела / Под ред. А. Мороза. — К.: Либра, 1994. — 330 с.
70. *Поляков, Московкина А.* Основы денежного обращения: Учеб. пособие. — М.: Инфра-М, 1995. — 351 с.
71. *Пятенко С.* Кредитно-денежная политика в США. — М., 1993. — 220 с.
72. *Фондовый рынок: Терминолог. слов.-справ.* / Под ред. Ю. Лисенкова. — К.: Диалог-пресс, 1997. — 266 с.
73. *Ющенко В.* Проблеми ремонетизації економіки України // Вісник НБУ. — 1997. — № 6.
74. *Ющенко В.* Монетарна політика України: результати і перспективи // Вісник НБУ. — 1996. — № 4.
75. *Ющенко В., Лисицький В.* Курсоутворення в Україні та уроки інших країн із перехідною економікою // Вісник НБУ. — 1997. — № 7.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Фінанси, грошовий обіг та кредит”	4
Методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів.....	5
Зміст матеріалу для самостійного вивчення дисципліни “Фінанси, грошовий обіг та кредит”	7
Плани семінарських занять	58
Список літератури.....	63

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. М. Толкачова*
Комп'ютерне верстання *К. П. Махія*

Зам. № ВКЦ-3826

Підп. до друку 19.01.09. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротативний трафаретний.
Ум. друк. арк. 3,95. Обл.-вид. арк. 3,80. Тираж 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*